

**Владилен
ПАНТАЕВ:**

9 н.

**"ДУУН -
ДУРАНАЙ
ХҮСЭН"...**



**Манай
айлшан -
Болдын
Батхуу**

16 н.



1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин



2012 оной
октябриин 25
Четверг

№ 42 (21890)
(805)

Намарай
хүүлшын сагаан
нохой харын 11
гарагай 5
www.burunen.ru

Буряад
Унэн

"Байгалай" 71-дэхи театральна сезон нээгдээ



8 н.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ Фото



МУХАР-ШЭБЭРЭЙ АЖАҢУУГШАД БУРЯАДАЙ ТОЛГОЙЛОГШЫЕ УГТАН АБАА

Буряад Республикын Толгойлогшо-Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын уржадэр Мухар-Шэбэрэй аймагаар ажалай хэрэгээр ябаа. Тиин тэндэ аяр гурбан социальна түхэлэй байшангууд нээгдэжэ, ашаглалда тушаагдаба.

Нэн түрүүн Вячеслав Наговицын Суулга хууринда хүүгэдэй сэсэрлиг нээһэн байна. Тэндэ 52 багашуул ябаха аргатай. Хэдэн жэлэй саана Суулгын сэсэрлиг хандаржа, олон хүүгэд гэртээ хуудаг болоо. Харин хургуулида нээгдэһэн бүлэгтэ оройдоол 20-30 үхибүүн ябаха аргатай байгаа. Тиймэһээ наруул, мүнөө үеын бүхы эрилтэнүүдтэ харюусадаг шэнэ сэсэрлиг Суулгын ажлуудыг баярлуулба.

Шэнэ Заган хууринай хүүгэдэй сэсэрлигые 2011 ондо Роспотребнадзор хаанан байгаа. Жэл хахад соо эндэхи хүүгэд мүн баһа гэртээ хууха баатай болоо. Буряадай Правительствын туһаламжаар хургуулийн дэргэдэ дары түргөөр тухай ажал хэгдэжэ, 50 гаран хүүгэд эндэ хүмүүжүүлэгдэжэ.

Никольск хууринай тэг дунда Николка уһан урдажа, нютагыё



Авторай фото

хоёр болгон хубаанхай. Хэдэн жэлэй саана хүүргэнь үмхиржэ эхилээд, тэрээн дээгүүр ябаханшьё аюултай болоо. Правительствын мүнгэ һомолходо, Никольскын ажлуудыг өөһэдэньгөө хубитые нэмэжэ, шэнэ хүүргэ баригдан байна.

1995 ондо Сагаан-Нуур хууринда шэнэ түхэлэй хургуули бодхоогдоо бэлэй. Харин бассейн баригдажа эхилһэн аад, мүнгэнэй дутагдалһаа боложо, үни удаан

саг соо дүүргэгдэнгүй хуушаржа захалаа. Манай республикын Правительство Сибирийн нүүрһэнэй элшэ хүсэней компанитай хамтаржа, одоол тус бассейн ашаглалгада тушааба.

Мухар-Шэбэрэй аймагаар ябахада, Вячеслав Наговицын хүдөөгэй олон ажалшадтай уулзажа, ажабайдалтайнь танилсаа. Энээн тухай удаадахи дугаарта тодорхойгоор хөөрөхэбди.

Борис БАЛДАНОВ.

ЭРМЭЛЗЭЛ ЕХЭТЭЙ ЯРУУНЫНХИД

Манай республикын Толгойлогшо, Буряадай Правительствын түрүүлэгшэ Вячеслав НАГОВИЦЫН "нютагайтнай шэнжэ хубиланхай, хүгжэлтын замаар ябажа байһантнай яһала эли, зарим тээ ялас гэмээр харагдана" гэжэ тэмдэглээд, ажалайнга нэгэ үдэр Яруунын райондо дашарамдуулаа.

Гүндэ тосхондо заһабарилга хэгдэһэн дунда хургуули, мүн захадань тааруулжа түхээрэгдэһэн үхибүүдэй сэсэрлигыё харахадаа, богонихон болзорто хургуулияа хуралсалай шэнэ жэлдэ бэлдээд, саг соогоо үүдээ нээгэжэ гэжэ тэмдэглээ. Энэ статьягай авторай 1960-аад онуудта хургуулида нуража байхадань, мянга гаран үхибүүд хурагша һэн. Валентина Андреевна Токаревагай оролдолгоор, мүн баһа тэрэ үеын районной ба республикын ударидагшадай ашаар, туһаламжаар, 1960-аад онуудаар шэнэ байшанда орожо хураһанаа мартагшагүйб. Тэрэһэнэй хойшо гурбадахияа түрэһэн үдэрөө тэмдэглэжэ байһан сагаан хун шубуун хуягтай болоһон хургуулийн байшан хаража байхада урматай,

сэдьхэлдэ баяр түрэнэ. "Республикымнай аймагуудта хургуулинуудыё барилга, шэнэдхэн заһабарилга олошороо", - гээд олон уулзалгануудта В.В.Наговицын тэмдэглээ. Ярууна нютагай халбаралга ба хүгжэлтыё оло дахин тэмдэглэхэдээ, нютагай зоной эрмэлзэл ехэтэйнь, илангаяа Нархатын Улаан-Яруунынхидай ажалда ехэ сэгнэлтэ үгөө.

Энэ соёлой байшангай хажууда спортоор бээе һорилгын стадион баригданхай юм. Ара таладань үхибүүдэй сэсэрлиг. Багахан аад, үрэ ехэтэй комплекс болоно бшуу. - Ярууна һүүлшын жэлнүүдтэ физическэ хүмүүжүүлгын талаар барилгануудай, түхээрэлгэнүүдэй тоогоор республика соо түрүү хуурида ябана, - гээд В.В.Наговицын тэмдэглээ. -Эдэ талмайнуудаа хэрэглэжэ шадаха хэрэгтэй. Тосхоной гоёолто бэшэ, харин зоной бээе һориходо, элүүр энхэ ажаһуухада туһатай, үрэ ехэтэй ажал ябуулха гуламта болоно, - гэжэ Нархатын тосхоной КСК-гай ажалтай танилсахадаа тодорхойлоо.

Нархатын тосхоной, бүхы Яруунын зондо хэрэгтэй терапевтискэ таһагай байшан энэл үдэр

нээгдээ. 100 хүнэй бээе аргалуулха байшанай барилга 2007 ондо эхилгдээ һэн. Тийхэдэ барилгын түрүүшын шулууе районной захиргаанай гулваа Д.Б.Дамбаев, Арадай Хуралай депутат Ц.Э.Доржиев таһиһан байна. Мүнөө республикые хүтэлбэрилэгшэ, правительствын түрүүлэгшэ В.В.Наговицынай ерэлэнтэй дашарамдуулан, энэ аргалгын байшан нээгдэбэ. Яруунын аймагай ахамад врачта алтан түлхюур барюулагдажа, улаан утаһан таһалагдаба. Эндэ мүнөөнэй аргаламжын оньһо хэрэглэжэ, түхээрэлгэнүүд тодхогдонхой. Эдэ жэлнүүдтэ Яруунын райондо дээдэ гарай эрдэмтэй врачнууд, аймагай ахамад врач Б.Д.Цыреторовһээ эхилээд, арба гаран мэргэжэлтэд ерээ.

Республикын элүүрыё хамгалгын министр В.В.Кожевников түбһөө холо оршодог Яруунада эмнэлгын оньһон түхээрэлгэнүүд, бэрхэ врачнууд байха ёһотой, энээндэтнай бидэ туһалжа байхабди гээд найдуулаа. Арадай Хуралай депутат Ц.Э.Доржиев эмнэлгын байшанай хүдэлмэрилэгшэдтэ үнэтэй телевизор барюулаа.

Эдуард БУДАЕВ.

УЛААН-ҮДЭ ХОТЫН ХИЛЭ ҮРГЭДХЭГДЭХЭНЬ

Улаан-Үдэ хотын хилэ үргэдхэхэ тухай һанамжануудыё гурбан аймагуудай захиргаанда дурдахагдаа бэлэй.

Улаан-Үдэ хотын захиргаан 700 мянган ажаһуугшадтай болотороо хотын дэбисхэр хүгжөөлгын концепци зохёон табинхай. Тэрэней ёһоор Загарайн, Ивалгын болон Тарбагатайн аймагуудай газарнуудыё хотын мэдэлэй болгожо, хилэ үргэдхэхэ ажал ябуулагдана.

Энэ асуудал жэлэй туршада зүбшэн хэлсэгдэнэ. "Гүрэнэй болон муниципальна мэдэлдэ байһан газарнуудыё түлбэриггүйгөөр ажаһуугшадта үгэхэ тухай" хуули бээлүүлгэ Буряад орондо хүшэрөөр ябана.

Юуб гэхэдэ, 2011 ондо оройдоол 83 газар үгтөө, харин 6188 мэдүүлгэ оронхой. Гол шалтаган хадаа газарай сүлөө талмай үгы болоо, мүн үмсын гэрнүүдыё бариха талмайнууд коммунальна инфраструктурагүй байна. Эдэ бүгэдыё баримталан, Улаан-Үдэ хотын захиргаан 2012 ондо газарай кадастрова ажал бээлүүлгэдэ федеральна бюджетһээ үгтэхэ субсидиһаа арсаһан байна.

Эдэ болон үшөө хэдэн шалтаганһаа Буряад Республикын Правительство Улаан-Үдэ хотын дэбисхэрыё үргэдхэхэ талаар бэлдэлгын ажал ябуулһан байна.

Гэхэтэй хамта, хотын газар үргэдхэхэ, гурбан аймагай газар бага болгохо хэрэг алишьё талаар таарамжагүй. Ниислэл хото болон аймагуудыё түргэнөөр энэ асуудал шийдхэхээ һананагүй. Энэ талаар һанамжа, мэдүүлгэнүүдэй орохогүйдэнь, республикын эд зөөриин болон газарай харилсаанай министр **Маргарита Магомедова** дээрэ нэрлэгдэһэн асуудалаар үнгэргэгдэһэн зүблөөн дээрэ иигэжэ хэлэһэн байна:

- «Өөһэдэнь хүтэлбэриин ажаябуулга тухай" 131-дэхи хуулийн ёһоор, Улаан-Үдэ хотыё үргэдхэхэ талаар, «Гурульбинска» (Гурульба хуурин), «Нижнеиволгинска» (Доодо Ивалга, Хойто бэе), «Сотниковско» (Сотниково, Ошурково), «Саянтуйска» (Доодо Саянтуй, Дээдэ Саянтуй, Вознесенскэ), «Дабатуй» (Эрхирэг, Нарин Шэбэр), «Талецка» (Доодо Тайлса) гэжэ газарнууд хотын мэдэлэй болгохо тухай һанамжа оруулагдана.

Хотын захиргаанда сүлөө газар үсөөн, коммунальна талаар хүгжөөгүй, уһа, зайн гал болон бусад шийдхэгдэхэ асуудалнуудтай тосхонуудыё өөрынгөө мэдэлэй болгохоёо яаранагүй. Энэ талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо **Александр Чепик** иигэжэ тэмдэглээ:

- Яагаад Сотниковоһоо арсажа болобо гэшэб? Муниципальна байгуулалтанууд эдэ тосхонуудаа хангаха мүнгэ зөөригүй, харин Хотын захиргаан удаан сагай болзорто иимэ олон налог түлэдэг зонтой болоһондоо баясан абаха ёһотой. Хотын газар үргэдхэлгэ хадаа алишьё талада олзотой хэрэг гэшэ.

Министр М.Магомедовагай тэмдэглэһээр, муниципальна байгуулалтануудай газар дэбисхэрэй хилэ нэлгүүлхэ асуудалда ажаһуугшадтай һанамжа шагнаха шухала, тиймэһээ энэ асуудалаар референдум үнгэргэгдэхэ.

Хотын хилэ үргэдхэлгэ, аймагуудай газар бага болголго баһал өөрын муу, һайн талаатай. Һайн талань хадаа ажаһуугшадтай байдэ алишьё талаар һайжаруулагдана. Юуб гэхэдэ, һайн гэр байра, үргэнөөр дэлгэгдэһэн наймаа, һайн харгы, хүүгэдэй сэсэрлигүүд, хургуули болон эмнэлгын һайн туһаламжа абажа байхаяа хэн арсахаб даа?!

Цырегма САМПИЛОВА.

Буряад хэлэнэй үдэрнүүд - Буряад орондо

ТҮРЭЛ ХЭЛЭЭ ҮЗЭХЭ ЗОРИГТОЙШУУЛ ОЛОШОРНО

Буряад хэлэнэй үдэрнүүд Буряад орондомнай һүүлэй жэлнүүдтэ үргэн дэлисэтэйгээр үнгэргэгдэнэ.

Һаяхана 32-дохи хургуулида "Аяга сай-эдеэнэй дээжэ" гэһэн проектын харалган эмхидхэгдэбэ. Эндэ Улаан-Үдын хорин нэгэн хургуулинууд буряадайнгаа баян ёһо заншалнуудыё: һэеы даралга, обоо тахилга, гэр толлолго, Сагалганай найр наадан, хун шубуудыё угталга ба үдэшэлгэ, дайнда үдэшэлгэ, бэлэлиг нюулга, тоонто тайлга, милаан, аба хайдаг, төөлэй тахилга, хадамда гаранан басаганай үһэ хахалга г.м.харуулхадаа, гуримүүдыё сахижа, үндэһэн арадайнгаа хубсаһа үмдэжэ,

зүжэглэн найруулба. **Долгор Гомбожаповна Цыренова, Сэсэгма Владимировна Ванжилова,** 9-дэхи хургуулийн буряад хэлэнэй багшанар, түрэл хэлээ заахадаа, мүнөө сагай эрилтээр дадал дүршэлыень тааруулха тухай һанал бодолоороо хубаалдаба: -Мүнөө сагта буряад хэлэнэй һэргэжэ, олон хэмжээ ябуулганууд гүрэн түрын зүгһөө үнгэргэгдэнэ. Хуралсалай номууд эхин класһаа эхилжэ шэнэлэгдэнэ.

Буряад хэлэнэй электронно номоор хургуулинууд хангагданхай. Хэшээлдэ хэлэ бэшэгтэ хургахын хажуугаар үндэһэн арадайнгаа уг изагууртайнь, уг

гарбалтайнь, ёһо заншалтай нягта холбоотойгоор танилсуулан үнгэргэгдэбди. Эндэ хурагшадаймнай түрэлхид болон залуушуул сооһоо түрэл хэлээ, мартагдажа байһан ёһо заншалаа шуудалха зоригтойшуул олошорно гэхэдэ, алдуу болохогүй гэжэ бидэ һананабди. Тэрэшэлэн хэлэхэдэ, Россидэ буряад хэлэтэй зоной тоо 376 мянганһаа (1989 оной бүридхэлээр) 368.807(2002 он) хүн болотор хороһон байна. Мүнөө дээрээ 231 мянган буряадууд хэлээ мэдэнэ. Монголой зүүн-хойто зүгтэ Зүүн зүгэй, Хэнтэйн, Сэлэнгын, Хүбсэгэл аймагуудта 46 мянган, Хитадай зүүн хойто зүгэй Хүлэн-Буирай



тойрогой аймаг, Дотор Монголой 18 мянган. Хамтадаа дүтэрхыгөөр 440000 хүн бүхы дэлхэй дээрэ буряад хэлээ абажа ябана.

Түрэл хэлээ, ёһо заншалаа сахидаг арадыё, хаанашыё ябахада, хүндэлдэг ха юм даа.

Соелма БАЙМИНОВА.

**Засагай дээдын зургаануудта****РЕСПУБЛИКЫН 19 АЙМАГ НҮҮЖЭ ЕРЭГШЭДЫЕ УГТАН АБАХА**

Россиин Федерациин газар дэбисхэр дээрэ найн дураар нүүжэ ерэгшэд-тэ туһаламжа үзүүлхэ талаар программа Буряад орон дотор 2011 онһоо бэлүүлэгдэжэ эхилэнхэй. Энэ программын шугамаар республика дотор "Прибайкалийн микрорайон" гэхэн проект бэлүүлэгдэнэ. Тэрэ микрорайондо Баунтын, Зэдын, Яруунын, Сэлэнгын, Муяын болон Түнхэнэй аймагуд оруулагдаһан байгаа.

Үндэнэтэнэй соведэй зүблөөн дээрэ Буряад Республикын экономикын министр Татьяна Думнова, хари гүрэнһөө нүүжэ ерэгшэдые угтан абаха талмайнуудые үргэдхэжэ, зургаа бэшэ, аяар 19 район оруулагдаба гэжэ тэмдэглээ.

- Бидэ Улаан-Үдэ хото, Ивалгын, Тарбага-

тайн болон Ахын аймагуудые оруулаагүйбди. Юуб гэхэдэ, эдэ газарнуудһаа үүлэй жэлнүүдтэ хүн зон зөөжэ ошоогүй. Мүнөө бусад муниципална байгууллалтануудай толгойлогшонортой энэ асуудал зүбшэн хэлсэгдэжэ байна,- гэжэ Татьяна Думнова мэдүүлээ.

Хари гүрэндэ ажаһуудаг манай гүрэнэй эрхэтэдэй нүүжэ ерэлгые гуримшуулхын тула нэн түрүүн шийдхэгдэхэ асуудал хадаа ажалаар хангалга болоно. Нүүжэ ерэгшэд үмсын хэрэг эрхилхэ талаар гүрэнэй тэдхэмжэдэ хүртэхэ аргатай. Бюджетнэ халбаринуудта, үйлэдбэри болон хүдөө ажахыда тэдэниие ажалаар хангаха асуудалнууд шийдхэгдэнэ. Тэдэнэрэй мэдүүлгэ үгэхэдэй сасуу ажалай хууриунууд бэлдэгдэхэ.

Программада хабаадагшадые гэр байраар хангалгын асуудал муниципална эмхинүүдтэ шийдхэгдэнэ. Зарим аймагуудта гэр бариха

сүлөө газарнуудые үгэхэ болон 300 куб. метр барилгын модоор хангалга тухай асуудалнууд зүбшэгдэжэ байна.

Мүнөөдэрэй тоогоор, республикада 61 бүлэ нүүжэ ерэнхэй. 39 бүлэ Сэлэнгын аймагта түбхинэжэ байна.

- Эдэ ехэнхидээ хүдөө ажахын хүдэлмэришэд - овош үргүүлдэг, агроном, тогоошон, томо автомашинын жолоошод ерэнхэй. һаяын сагта үшөө 57 хүн нүүжэ ерэхэ түсэбтэй, - гэжэ министр мэдүүлбэ.

Буряад Республика руу бусахаяа ханагшад ехэнхидээ Армени, Казахстан, Грузи, Узбекистан, Молдова, Таджикистан, Украина болон ФРГ гүрэнүүдһээ мэдүүлгэ эльгээнэ.

Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын тус программа манай республикын экономикодо тон хэрэгтэй нүлөө үзүүлэхэ гээд

тэмдэглээ.

- Манай республика "А" бүлэгтэ ороо. Энэнь хадаа хүн зоной нүүжэ ошодог олон ушарнуудтай болон ажалгүйшүүлэй үсөөн тоо бүридхэлһөө дулдыдана. Манда ажалшад хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, экономика эршэмтэй хүгжөөхэдэ, ажалшад дутаха бшуу, - гэжэ Толгойлогшо онсолбо.

Хари гүрэндэ ажаһуудаг Росси гүрэнэй эрхэтэдэй һөөргөө нүүжэ ерэлгэдэ туһалха программые зохёогшод ехэ олон зон хабаадаха гэжэ багсаамжалаад, 2 жэлэй хугасаада бэлүүлхэ болзор табиһан байгаа. Зүгөөр энэ программа һаял ажаллажа эхилһэн шалтаһаа бэлүүлэгдэхэ болзорны хизаарлагдабагүй. Нүүжэ ерэгшэдые дэмжэхэ хэрэгтэй гарзын хуби регионуудта федерална һангай мүнхэн зөөриһөө субсидийн ашаар бусаагдаха юм.

РОССИИН ФЕДЕРАЦИИН ҮНДЭНЭТЭНЭЙ ПОЛИТИКЫН ХАРАА БОДОЛНУУД

Буряад Республикын Толгойлогшын дэргэдэхи Үндэнэтэнэй соведэй зүблөөн дээрэ Росси гүрэн дотор нэбтэрүүлэгдэхэ үндэнэтэнэй политикын проект зүбшэгдэбэ.

Россиин Президентын дэргэдэхи Үндэнэн яһатанай харилсанай совет энэ проект бэлдэнэ байна. Үндэнэн автономинуудай болон олонийтын хараада табигдан, тэдэнэй һанамжа, мэдүүлгэ суглуулха зорилготойгоор Росси гүрэн дотор энэ проект тараадаа.

Элдэб яһатадай харилсанай болон эрхэтэдэй хабаадалга хүгжөөлгын талаар хорооний түрүүлгэшэ Михаил Харитонов

Стратегийн проектын гол шэглэл, халбаринууд, зорилгонуудтай танилсуулаа. Энэ проект хадаа Росси гүрэн дотор ажаһуудаг элдэб яһатанай хоорондохой тээсмгэй харилсаа, ёһо заншалта ажаһуудал хамгаалха болон бүхи арадуудые нэгдүүлхэ зорилготой юм.

Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын иигэжэ хэлһэн байна:

- Мүнөөдэрэй зүблөөн хадаа энэ проектые зүбшэн хэлсэлгэдэ эхи табиба гэшэ. Автономи бүхэн энэ хэлсэндэ хабаадаха ёһотой. Энэ проект зүбшэн хэлсэлгэдэ бүхи дээдэ һургуулинуудые, Буряадай Эрдэмэй түб болон ниитэ эмхинүүдые хабаадуулхабди. Тиигэжэ федерална хэмжээндэ

зүбшэгдэхэ олон һанамжануудые оруулхабди. Статья бүхэниие зүбшэжэ, хэлсэхэ ёһотой. Хожом энэ хуулийн бэлүүлэгдэжэ эхилхэдэ, шүүмжэлжэ байхагүйн тула мүнөө эдэбхитэй хабаадаха хэрэгтэй.

Татаар яһатанай автономийн Соведэй түрүүлгэшэ Сажидда Баталова энэ стратеги соо соёлой элдэб янзануудые хамгаалга тухай хэлэгдээд, заншалта соёл хүгжөөлгэ тухай хэлсэгдэнгүй гэжэ тэмдэглээ:

- Илангага эрдэм һуралсалда хабаатай гаршагта. Хэрбээ хара багаһаань үхибүүдые заншалта соёлдо һургаагүй һаа, заабол залуушуулай хүмүүжүүлгэдэ шийдхэгдэхэ асуудалнууд ушарха бшуу. Залуушуулда хабаатай

асуудалнууд энэ проект соо хэлсэгдэхэ ёһотой,- гэжэ тэрэ тэмдэглээ. - һуралсалай бүридэл абажа хаяад, ямаршые юумээр хэлгүүлэггүй. Элдэб яһатанай хамтын ажаһуудал, бэе бээдэ тээсмгэй хандасын, харилсаанай жэшээ хэрэгтэй. Эндэ манай Буряад Республика жэшээ боломор ха юм.

Сажидда Баталова хүдөө ажахын үйлэдбэрийн яармагуудые элдэб яһатанай заншалта соёлой хабаадалгатайгаар үнгэрэхэ тухай һанамжа оруулаа. Энэ хадаа элдэб олон арадуудай хани барисаа хүгжөөхэ болоно. Мүн тэрэ элдэхэлэйнгэе түгэсхэлдэ, **Россиин элдэб арадуудые хүгжөөлгын "Олон яһатанай**

Росси гүрэн" гэхэн проект хэрэгтэй гэжэ мэдүүлээ.

Үндэнэн яһатанай политикын Стратегийн проект олонийтын һанамжануудые хараадаа абажа, зүбшэн хэлсэлгын дүүрэхэдэ, байгша оной октябрь һарын һүүл багаар энэ проект бэлдэнэн ажаллаһе бүлэгтэй зүблөөн дээрэ табигдаха.

- Энэ зүбшэн хэлсэлгэдэ ехэ олон зоние хабаадуулха ёһотойбди. һанамжа бүхэн шэзэлдэнгүй, булта хараада абтаха. Хүн бүхэнэй һанамжа манда шуһала бшуу,- гэжэ Буряад Республикын Толгойлогшо онсолбо.

ГАЗАР ЭЗЭМДЭН, ӨӨРЫН ДУРААР БАРИГДАҢАН 7 МЯНГАН ГЭРНҮҮД ТООЛОГДОНО

Тэдэнэй 5 мянганинь хуулийн ёһоор сүлөөлэгдэхэ.

Улаан-Үдэ хотын дэбисхэр дээрэ өөрынгоо дураар барилһан гэрнүүдые хуулига болгохо ябуулга 2009 оной октябрийн 15-да үнгэрһэн албан зургаануудай хоорондын комиссийн зүблөөнэй шийдхэбээрээр эхилһэн юм. Тэрэ жэлэй баримтаар, хотын газар дэбисхэрэй 10 процентые эзэмдэжэ, өөрын дураар гэрнүүд баригдаһан байгаа. Олонхи гэрнүүдынь гэр байрын баригдаха аргагүй газарнуудта - аэропортын дэргэдэ самолёдуудай ниидэдэг талмай, Улаан-Үдэн авиазаводой газарта, Сэлэнгэ, Үдэ мүнүнүүдэй уһанда абтадаг талмайнууд, түмэр харгын, элдэб инженернэ холбооний түхээрлэгэнүүдые хамгаалгын болон үйлэдбэринүүдэй санитарна хамгаалгын талмайнууд дээгүүр баригдаһанхай.

Буряадай Правительствын Түрүүлгэшын орлогшо Александр Чепигэй үнгэрһэн албан зургаануудай хоорондын комиссийн ээлжээтэ зүблөөн дээрэ Улаан-Үдэ хотын эд зөөри болон газар ашаглалгын хорооний түрүүлгэшэ Е. Корнильцева элдэхэжэ, хуули буса аргаар баригдаһан гэр байрануудай тоо улам олошортоод,

мүнөөдэрэй байдалаар 2 дахин дээшэлээ гэжэ тэмдэглээ.

Уламжалан, тэдэ гэр байрануудай тэн хахадын үнгэрэгшэ зуун жэлэй 1920-1980 онуудта табигдаһан. Гэрэй эзэд техниксэ паспортуудтай, хотын бүрин эрхэтэд болонхой. Бусад байранууд хуулей 10-аад жэлэй туршата баригдажа, саарһа дансагүй. Эдэ гэрнүүд ямаршые коммунальна инфраструктурада оруулагдаагүй, уһа хамгаалгын, уһанда абтадаг болон санитарно-хамгаалгын газарнууд дээрэ баригдаһан. Иимэ газарнуудта арад зон ажаһууа аргагүй бшуу.

- 2012 оной түрүүшын хахад жэлэй хугасаада Хотын захиргаан 54 реид эмхидхэжэ, эзэмдэгдэнэн 50 газарай участкаудые сүлөөлөөд, 64 предписани бэшээд, газар сүлөөлхэ тухай 24 мэдүүлгэ эльгээһэн байнабди,- гэжэ Е. Корнильцева онсолбо.

Судебнэ приставүүдэй федерална албанда мүнхэн зөөрийн үгы шалтаһаа жэл соо оройдоол 4 гэр байра сүлөөлэгдэнэ. Харин сүлөөлэгдэхэ аяар 7 мянган гэрнүүд Улаан-Үдэн дэбисхэр дээрэ тоологдоно.

Газар эзэмдэн, өөрын дураар гэр баригшадта ондоо тээ ямаршые түлбэригүи, миинтэ газар үгэхэ тухай

Буряад Республикын хуулида нэмэлтэ оруулха тухай һанамжалагдаа. Тодорхойбол, 2001 онһоо саана хэрэглэгдэжэ эхилһэн газарнуудта хуулийн ёһоор данса олгуулагдаад, бусад гэрнүүдые сүлөөлхэ тухай хэлсэгдээ. Тиигэбэлнь, 2 мянган гэр хуулийн эрхэтэй болохо бшуу. Энэ асуудалаар Александр Чепик иигэжэ хэлһэн байна:

- **Хэрбээ үлэгшэ 5 мянган гэрнүүдые сүлөөлхэ тухай соносхолнай, Буряад орондоо буһалгаан боложо магадгүй. Тиимэһе амин шуһала энэ асуудалые бодомжотойгоор шийдхэхэ хэрэгтэй.** Жэлэй туршата хуули бусаар баригдаһан оройдоол 4 гэр сүлөөлхэдэмнай, тэрэл жэлдээ аяар 2 мянган шэнэ хуули буса тиимэ гэрнүүд бии болодог ушар хадаа һалхинай тээрмэтэй тэмсэжэ байһантай адли ха юм.

Газар ехэ үнэ сэнтэйгээр худалдааг риэлтернүүдтэ энэ хуули туһа болоно, хуулийн ёһоор түлбэригүи газар үгтэхэ хадань газар өөһэдөө эзэмдэн абалга олошорно гэжэ зүблөөн дээрэ тэмдэглэгдээ. Хуулийн талаар үнэмшэлгэтэй боллогдохо газарнууд тухай болон хотын газар сүлөөлхэ тухай асуудал шийдхэгдэнээр.

НОБШО БОЛБОСОРУУЛГЫН ЗАВОД УЛААН-ҮДЭДЭ АЖАЛЛАЖА ЭХИЛБЭ

«Алас Дурна болон Забайкалийн 2013 оной хугасаада экономика болаон социальна хүгжэлтэ» гэхэн Федерална зорилготой программаны шугамаар нобшо болбосоруулдаг завод байгуулгын проектын 2-дохи шата бэлүүлэгдэжэ, энэ заводто 2 цех ажаллажа эхилбэ.

Мүнөө дээрэ эмнэлгын газарнуудай ажалай бог нобшо суглуулан асарай, эндэ үгы хэгдэнэ. Энэ цехэй ажалшад үндэр технологиин түхээрлэгэ руу бинт, шприц, капельница г.м элдэб хаядаһа хээд, халуун агаараар халаһан пеэшэн мэтэ түхээрлэгэдэ булта хайлуулагдана. Энэ үйлын дэргэдэ

дэ ямаршые үнэр үгы, тооһо шоройшые бодоногүй. Мүнөө дээрэ энэ заводтой оройдоол хоёр эмхи хэлсэ баталанхай. Иимэ түхэлэй завод дүтэ наашашые үгы ха юм. Тиихэдээ мүнөө болотороо бусад эмнэлгын газарнууд нобшо, хаядаһаяа хаана хэнэ гэшэб гэхэн асуудал бии болоно.

Автомашинуудай хэрэглэхэеэ болиһон сахаригууд хаа-хаанагүй хаяатай байдаг ха юм. Бидэнэй хараһаар байтар сахаригууд задалагдаад, доосохи түмэр проволоконы абтажа хаягдана. Сааша шинэ конвейерээр ошоод, багахан хэһэг болгогон хэршэгдээд, завод руу оруулагдана. Бутаргагдаад, багахан хэршэдэнүүд болгон гар-



гадана. Энэнь хадаа харгы плиткэ, газон болон тамирай барилгада, элдэб тротуарна талмайнуудта хэрэглэгдэхэ

зүйл боложо үгэнэ.

Энэ нобшо болбосоруулдаг заводһоо холо бэшэ үшөө нэгэ завод баригдажа байна. Эндэ зоной ажаһуудалай нобшо суглуулагдан, зөөлэн ба хатуу хоёр янза болгон хубаагдаха. Хатуу элдэб нобшо, шэл, пластик, модон гэхэ мэтэ хаядаһа болбосоруулан, түлишэ хэхэ.

- 2-2,5 жэлэй үнгэрхэдэ, Улаан-Үдэмнай ариг сэбэр болохо бшуу, - гэжэ "Республикын нобшо болбосоруулгын завод" гэхэн акционернэ бүлгэмэй генерална директор Сергей Балдаев тэмдэглээ.

Цырегма САМПИЛОВА энэ хуудаһа бэлдэбэ.



БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2012 оной октябриин 22-26 болотор

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ СОВЕДЭЙ ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:

- Буряад Республикын дүрбэдэхи зарлалай Арадай Хуралай ээлжээтэ гушадахи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай
- 25.10 10.00 Арадай Хуралай бага танхим
- "Буряад Республикын дэбисхэртэ яармагуудай ажал ябуулгыг эмхидхэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулиг бэлүүлгын ябаса тухай
- "Хүүгэдэй дунда спортын ниитын зүйлнүүдэ хүгжөөлгөөр абаха хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай Соведэй тогтоолой түлэб тухай
- Буряад Республикын Арадай Хуралай 2013 оной хүдэлмэрийн түсэбэй түлэб тухай
- Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:

- Арадай Хуралай хороонуудай 2012 оной октябриин 15-аа 19 хүрэтэр дүүргэгдэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшэнэр)
- 22.10. 11.00 Арадай Хуралай бага танхим
- Арадай Хуралай 2012 оной октябриин 15-аа 19 хүрэтэр үнгэргэгдэн хэмжээ ябуулганууд тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
- Арадай Хуралай хиналтын документнүүдэ гүйсэдхэлгын байдал тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
- Буряад Республикын хуулинуудыг федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
- Арадай Хуралай 2012 оной октябриин 22-һоо 26 хүрэтэр түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
- 2012 оной октябриин 15-аа 19 хүрэтэр Хуули ёһоний управлениин дүүргэгдэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ А.И.Ускова)
- 2012 оной октябриин 15-аа 19 хүрэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управлениин дүүргэгдэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Э.Б.Намдакова)
- Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ 2012 оной октябриин 15-аа 19 хүрэтэр олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ толилогдоһон материалнуудай шэнжэлэл тухай тусхай таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ С.Б.Хайдапова)

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:

- "2013 оной болон 2014 ба 2015 онуудай түсэблэгын хугасаагай республикын бюджет тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
- "Буряад Республикада түлөөһөгүүгөөр юридическэ туһаламжа үзүүлэхэ тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
- "Буряад Республикада хуули зохёолгын ажал ябуулга тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
- Зүблэхэ зүйл:
- Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ гушадахи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ оруулагдаха бусад асуудалнууд
- | | | |
|-------|-------|---------|
| 25.10 | 14.00 | каб.119 |
|-------|-------|---------|

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мургэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:

- Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ гушадахи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ оруулагдаха бусад асуудалнууд
- | | | |
|-------|-------|---------|
| 23.10 | 10.00 | каб.212 |
|-------|-------|---------|
- Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)
- Зүблэхэ зүйл:
- "Буряад Республикада юрэнхы эрдэмэй нуралсалыг мүнгэнэй талаар хангаха хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын хуулиг бэлүүлгын ябаса тухай
- | | | |
|-------|-------|----------------------------|
| 24.10 | 10.00 | Арадай Хуралай бага танхим |
|-------|-------|----------------------------|
- Зүблэхэ зүйл:
- Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ гушадахи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ оруулагдаха бусад асуудалнууд
- | | | |
|-------|-------|----------------------------|
| 24.10 | 10.00 | Арадай Хуралай бага танхим |
|-------|-------|----------------------------|

IV. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫГ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ

V. Г.ТАРХОВАЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2012 оной октябриин 22-һоо 26 болотор түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай
- 22.10 13.30 Арадай Хуралай бага танхим
2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документнүүдэ гүйсэдхэлгын байдал тухай
3. Элдэб асуудалнууд

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Д.Э.Доржиев)

Зүблэхэ зүйл:

- "2013 оной болон 2014 ба 2015 онуудай түсэблэгын хугасаагай республикын бюджет тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэбөөр ниитын үншалгануудай зууршалгануудай түлэб бэлдэхэ тухай
- | | | |
|-------|-------|---------|
| 23.10 | 10.00 | каб.235 |
|-------|-------|---------|
- "2013 оной болон 2014 ба 2015 онуудай түсэблэгын хугасаагай республикын бюджет тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэбөөр ниитын үншалгануудай зууршалгануудыг нарижуулан хэлсэлгэ
- | | | |
|-------|-------|---------|
| 25.10 | 14.00 | каб.235 |
|-------|-------|---------|

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская)

Нүүдэл хүдэлмэрилгын зүблөөнүүд:

Зүблэхэ зүйл:

- "Буряад Республикада хуули эбдэлгэнүүдһээ һэргылэхэ гүрим тухай" Буряад Республикын Хуулиг бэлүүлгын ябаса тухай
- 23.10. Тарбагатайн аймаг
- Зүблэхэ зүйл:
- Ниитын журам сахилгада олониитыг хабаадуулха тухай
- | | |
|----------|----------------|
| 25-27.10 | Закаменск хото |
|----------|----------------|

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:

- "Хүдөө ажахын үйлдэбэрийг дэмжэлгээр Буряад Республикын гүрэнэй зарим эрхэ түлөөлэггэнүүдэ нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудта олгохо тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтану-

удыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

23.10 10.00 каб.119

Зүблэхэ зүйл:

- "Буряад Республикын дэбисхэртэ этилэй спирт, архиин болон спирт холисотой продукция үйлдэбэрилгые болон тэрэнэй эрьсые хуули ёһонуудаар гүримшуулха зарим тэды асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулийн табадахи статьяда хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
- | | | |
|-------|-------|---------|
| 24.10 | 10.00 | каб.119 |
|-------|-------|---------|
- Нүүдэл хүдэлмэрилгын зүблөөн:
- Зүблэхэ зүйл:
- Загаһанай ажахыг хүгжөөлгын асуудалнууд тухай
- | | | |
|-------|-------|--|
| 24.10 | 14.00 | |
|-------|-------|--|
- "Байкал" загаһанай завод" гэхэн хизаарлагдамал хариусалгатай бүлгэм

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мургэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:

- "Буряад Республикада гүрэнэй залуушуулай политика тухай" Буряад Республикын Хуулиг бэлүүлгын ябаса тухай" гэхэн темээр "дүхэриг шэрээгэй" зүблөөндэ бэлдэлгэ
- | | | |
|-------|-------|---------|
| 23.10 | 14.00 | каб.212 |
|-------|-------|---------|
- Зүблэхэ зүйл:
- "Буряад Республикын дэбисхэртэ ниитын хэмжээ ябуулгануудыг үнгэргэлгын зарим тэды асуудалнууд тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
- | | | |
|-------|-------|---------|
| 25.10 | 11.00 | каб.212 |
|-------|-------|---------|

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин өөсөнүүдэ хэрэглэгын болон оршон тойронхыг хамгаалалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:

- "Буряад Республикада технопаркнуудыг, промышленна паркнуудыг байгуулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
- | | | |
|-------|-------|---------|
| 26.10 | 10.00 | каб.203 |
|-------|-------|---------|
- Зүблэхэ зүйл:
- "Россиин Федерациин Ой модоной кодексдо хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
- | | | |
|-------|-------|---------|
| 24.10 | 14.00 | каб.203 |
|-------|-------|---------|

Эльвира ДАМБАЕВА оршуулба.

НАЙН ХЭРЭГ ХЭЗЭЭДЭШЬЕ МАРТАГДАХАГҮЙ

Баир Кимович, Любовь Сергеевна Шираповтанай гэр бүлэ Липецк хотодо үнгэргэгдэн "Эрхим багша-2012" гэхэн Бүхэроссиин конкурсно хабаадахада, алишье талаар дэмжэн, мүнгэн туһаламжа үзүүлэн бүхы зондо - суг нураһан болон мүнөө хамта хүдэлжэ байһан нүхэдтөө, танил талануудтаа, түрэлхид гаралхидтаа, нурагшад болон гэртэ-хиндэнь баяр баясхаланга мэдүүлнэ. Найн хэрэг хэзээдэшье мартагдадаггүй. Тиймэһээ таанадтаа доро дохин, "Буряад үнэнэйнгөө" хуудаһан дээрэ хүн бүхэнэйтнай нэрыг тусгаар нэрлэхэ дуран хүрэнэ:

- Буряад Республикын нуралсалай болон эрдэм ухаанай министерство (А.В.Дамдинов);
- Хэжэнгын аймагай толгойлогшо Г.З. Лхасаранов;
- Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороонной түрүүлэгшэ Ц.Э.Доржиев;
- Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороонной гэшүүн З.Н.Гатапов;
- Буряад Республикын нуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствын нуралсалай талаар хиналгын таһагай начальник С.Ж.Дугарова, хургуулийн наһа гүйсөөгүшүүдэй болон юрэнхы нуралсалай таһагай консультант Т.И.Номоконова, кадрова болон эмхидхэлэй хүдэлмэрийн таһагай ахмад мэргэжэлтэн Л.Т.Цепкова;
- "Хэжэнгын аймаг" муниципальна байгууламжын Социальна политикын талаар хороонной түрүүлэгшэ И.И.Эрдынеева, БГУ-гай Багшанарай институтдай директор Н.Ж.Дагбаева;

- В.Мункинай нэрэмжэтэ Хэжэнгын лицей (Х.Д.Гунзынова);
- Буряад Республикын УФС (Б.Ч.Ринчинов);
- Олзын хэрэг эрхилэгшэ Жаргал Самбуев;
- Хэжэнгын аймагай буряад хэлэн болон литературын багшанарай нэгэдэл (Д.Д.Доржиев);
- Эдэрмэгэй дунда хургуули (А.Д.Очиров);
- Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Хэжэнгын 1-дэхи дунда хургуули (Д.Д.Найданов);
- Харюусалга ехэтэй энэ конкурсно бэлдэхэдэ, эхинһэнь эсэс болотор сэнтэй заабари хургаалаараа туһалһан Дашама Дарижаповна Дамдинова;
- Дээдэ-Хэжэнгын дунда хургуулида (Г.Е.Матвеев);
- "Информ Полис" Хэблэлэй байшангай дизайнер Алина Санжимитыпова;
- Республикын управлениин болон нуралсалай хүдэлмэрилэгшэдэй институт (ректорэй уялгануудыг дүүргэгшэ В.И.Ваганова);
- Е.С.Цыдыпова – тус институтдай хэлэ бэшгүүдэй болон литературын кафедрын ахмад заагша, республикын "Эрхим багша" гэхэн конкурсын куратор, Бүхэроссиин конкурсно бэлдэлсэгшэ;
- Е.Г.Бадмаева – Яруунын аймагай Нархатын 1-дэхи дунда хургуулийн биологиин багша, республикын хэмжээнэй конкурсно хабаадагша;
- Хурамхаанай аймагай Аргадын дунда хургуулийн багшанар болон 36-дахи выпуск;
- Хэжэнгын лицейн түрүүлгын выпуск, Хэжэнгын 1-дэхи дунда хургуулийн 51-дэхи выпуск;
- Батор болон Марина Лхасарановтанай гэр бүлэ;

- багаһаа нүхэсэһэн Баир Галданов, Булад Балданов;
- Дээдэ хургуулида суг нураһан нүхэд: Түмэн болон Инга Аюржанаевтан, Баир болон Евгения Жалсановтан, Түмэн болон Ольга Намдаковтон, Игорь болон Туяна Дыленовтэн; Василий болон Марина Хундановтан;
- Лыксывковтэнэй, Цыдендамбаевтанай, Адвокатовтанай гэр бүлэнүүд;
- Хэжэнгын аймагай номой сан (Н.Д.Санжимитыпова);
- Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сан, Хизаар ороноо шэнжэлгын болон үндэһэн литературын түбье даагша Оюна Рыгзенова;
- "ВКонтакте" гэхэн хүн зоной харилсалгын утаһан (Павел Дуров) болон "Apple Inc." (Steve Jobs);
- бэлигтэй уран зохёолшод Б.С.Дугаров, А.Г.Лыгденов;
- www.buryatia.org гэхэн буряад арадай сайт хэрэглэгшэ "Дангина" (далда нэрэнь);
- Москва хотодо ажаһуудаг нютагаархид: Дарима, Марина болон Цыден Цыденовүүд, Эржена Гылыкова, Сергей болон Долгорма Пинтаевүүд;
- урагшаа ханаатай, эдэбхи үүсхэл ехэтэй, буряад арадай эрхим түлөөлэгшэдэй нэгэн Жанна Дымчикова (буряад хэлэнэй электронно номойн түлөө).
- Мүн тийхэдэ хэбэд номхон Хэжэнгэ болон Хурамхаан найхан нютагуудтаа, ходоодо угтан абадаг бүхы Буряад орондоо доро дохинобди.
- Үнэнхэ зүрхэнһөө баяр баясхалан хүргэгшэ Баир болон Любовь ШИРАПОВТАНАЙ гэр бүлэ.



Буряад хэлэнэй хайндэр

"НАЛААГҮЙ, УНТАРААГҮЙ, НАЛБАРАН БАЙГАА БУРЯАД ХЭЛЭН!"

Улаан-Үдэ хотын баруун урдахи зүгтэ оршодог кварталнуудта ажаһуугшад Буряад хэлэнэй хайндэр тэмдэглээ. Хотын номой сангай 12-дохи филиалда нэн түрүүн үхибүүдтэ зорюулагдажа, шагай наадан үнгэрөө. Томошуулай хоорондо эрхим диктант бэшэлгэ эмхидхээ. Эндэ дүтын микрорайонуудта ажаһуугшад эдэбхитэйгээр хабаадаба. 26 наһатайһаа 80 наһа хүрэтэр буряад хэлэндэ дуратайшуул сугларжа, буряад хэлэн дээрэ диктант бэшэбэд. 80 наһатай Лхамацирен Цыренова, 70 гара наһатай Иннокентий Манзанов гэгшэд буряад хэлэн дээрэ ном уншадаг, энэ номой сангай ажалшад ай эмхидхэн бүхы уулзалга, нонин хөөрэлдөөнүүдтэ дуратай хабаададаг. Эрхим диктант бэшэгшэд гэхэдэ, экономист Оюна Бабушкина, Шойма Ширабон, Светлана Лиджиева гэгшэд хубарин, тус тустаа гурбан түрүүшын хууринууды еээлжэ шалгараа.

Улаан-Үдэ хотын 63-дахи дунда хургуулийн буряад хэлэнэй багшанар уран уншалгын харалга үнгэргөө. Эндэ хурагшад буряад хэлэн дээрэ шүлэгүүды сээжээр уншаа. Түрүүшын хуурида 4-дэхи классай хурагша Дима Доржиев эрхимлээ. 2-дохидо Дагбаева Жаргалана Базарова Арюна хоёр гараа. 3-дахи хуури Хайнчикова Дарима, Бальчиндоржиева Дарима, Казимиренко Валерия гээд эзэлһэн байна. Мүн тиихэдэ "Минии түрэнэ нютаг" гэнэн үхибүүдэй зурагуудай конкурс баһал эмхидхээ. Олон үхибүүд эдэбхитэй хабаадажа шалгараа. Түрүүшын хуури Козу-

лина Кристина Ракшаин Арюна хоёр эзэлээ. 2-дохидо Гаврилова Валя, Лилия ба Наташа Содбоеванууд гурбан хүн гараа. 3-дахи хуурида Багаев Арсалан Цыбендоржиева Адиса хоёр гараһан байна.

Буряад хэлэнэй габшагай долоон хоногой түгэхсэл хүүлшын үдэртэ үнгэргэжэ, харалгануудта илагшадта шангууд барюулагдаа. Эндэ Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй гуманитарна институтдай оюутад, республикын 1-дэхи лицейн хурагшад буряад дуу дуулажа, хатар наада табиба. Харалгануудта шалгарһан эдэбхитэй хабаадагшадта шангууд энэ микрорайоной Арадай Хуралай депутат Матвей Бадановай мүнгэн зөөрээр абтаһан байха юм.

Финляндиин Анитта Лепома гэгшэ энэ хайндэртэ ерээжэ, үхибүүды буряад хэлэн дээрэ амаршалаа. Тэрэ хадаа Буряад орондо ажаһуугаа хадаа ехэ һонирхожо, буряад хэлэ шудалжа байна. Мүнөө уһан буряад хэлэн дэ-



63-дахи хургуулийн 11-дэхи классай хурагша Дарима Бальчиндоржиева Анитта Лепома хоёр Буряад хэлэнэй хайндэрэй үедэ



Номой сангай 12-дохи филиалы даагша Л.Д. Бадмаева үхибүүды Буряад хэлэнэй хайндэрөөр амаршалба

эрэ харилсадаг болонхой. Үхибүүдтэ жэшээ болгон, Анитта Лепома иигэжэ хэлэбэ:

- Манай Финляндида хүн бүхэн заабол өөрынгөө түрэлхи хэлэ мэдэдэг. Хүүлдэнэ ондоо яһатанай хэлэ шудалдаг. Өөрынгөө хэлэ шудалһанай удаа ондоо хэлэн түргэн үзэгдэдэг.

США-гай эрдэмтэн Кэтрин Грабер Буряад Республикын «Буряад үнэн» газетэ уншажа, толилогонуудай хэлэ шэнжэлээд, докторско диссертаци хамгаалаа, өөрөө буряадааршые бэрхээр хэлэдэг болонхой. Нёдондо зун Америкын эрдэмтэн Роберт Монтомери буряад хэлэ шудалалгаяа үргэлжэлүүлхэдэ, Хоца Намсараевай "Харанхы" гэжэ зүжэг англи хэлэндэ оршуулаа.

Иигэжэ хари гүрэнэй хүнэй буряад хэлыемнай шудалжа, манай заримашуулһаа дээрээр дуугаржа байха жэшээ хараад, үхибүүд заатагүй бидэ юүндэ түрэлхи хэлэеэ мэдэнгүй гээшэбибди гэжэ бодомжолхол байха.

Энэ буряад хэлэнэй ёһотойл хайндэр эмхидхэлсэһэн хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат, доцент, мүнөө Улаан-Үдын номой сангай 12-дохи филиалда ажалладаг Цымжит Базарова иигэжэ хэлэһэн байна:

- Энэ хэмжээ ябуулгамнай ёһын тэды эмхидхэгдээд дүүршэхэ бэшэ, буряад хэлэнэй бүлэг байгуулаад, жэлэй туршада ажаллаха түсэбтэйбди. Буряад номуудай үзэмжэ дэлгээбди. Гэрэй даабари дүүргэхэдэнь туһаламжа болохо. Иимэ хэмжээ ябуулгануудай дүн согсолжо, буряад хэлэнэй халаагүй, унтараагүй, саашадаа хүгжэхэ бүхэ үндэһэтэй ха юм гэжэ тэмдэглэмээр.

Цырегма САМПИЛОВА.

Авторай фото-зурагууд

БГУ-гай ОЮУТАД МУЛЬТФИЛЬМ ОРШУУЛБА

Буряадай гүрэнэй университеттэ үнгэргэгдэдэг заншалта "Буряад хэлэнэй гарагай" хэмжээ ябуулгануудай тоодо мүнөө жэлдэ "Мультфильмнүүдэй эрхим оршуулга" гэнэн шэнэ мүрысөөн оруулагдаба. Тиин зүүн зүгэй хэлэнүүдэй, биологи-географин факультэдүүдэй, математика болон информатикын институтдай, экономико болон хүтэлбэрийн факультэдэй оюутад "Винни-пух" гэнэн мэдээжэ мультфильмнээ хэһэг оршуулхаһаа гадна абьяень зохидоор тааруулжа, бүтээлнүүдэ жүриин анхаралда дурадхаа юм.

Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй гуманитарна институтдай буряад хэлэнэй кафедрые даагша Баирма Цырендоржиевагай онсолһоор, энэ мүрысөөн буряад хэлэндэ олоной һонирхол татаха зорилготойгоор эмхидхэгдээ. "Хүдөөгэй оюутад хэлэеэ хайн мэдэхэ һаа, компьютерта муушаг. Харин хотынхид компьютерта бэрхэ аад, хэлэндэ тулюуршаг ха юм даа. Эдэмнай нэгэ бүлэг боложо хүдэлхэдөө, бэе бээдэ аргагүй ехэ туһа хүргэхэ гэжэ һанагдана. Тигэжэ тэдэ буряад хэлээр һонирходог болохошые, мүн саашадаа хэн нэгэниинь энэ ажалаа үргэлжэлүүлжэшые магад", - гэжэ Баирма Дамбиевна хэлээ.

ФЭУ-гэй 3-дахи курсын ою-



утад Марина болон Дмитрий буряад хэлэ хоёр семестрэй үргэлжэдэ үзэжэ байна. Марина Мухар-Шэбэрэй аймагай Шаралдай нютагай, харин Дмитрий бури Амурска областиин Свободный хотын юм. "Би ехэ дуратайгаар буряад хэлэ үзэнэб. Республикыннай ажаһуугша бүхэн энэ хэлэ мэдэхэ ёһотой, - гэжэ нютагайманай басаган хэлээ. - Минии бүлэг соо ондоо тээһээ ерэнэн оюутад олон юм. Тэдэ хэшээлнүүдтээ дуратайгаар ябадаг, буряад хэлэ һонирхон үзэдэг".

Жюриин сэгнэлтэдэ оройдоол арбан хүдэлмэри дурадхагдаа. Энэнь мүнөө дээрээ тон үсөөн. Гэбэшые, саашадаа мүрысөөн мэдээжэ боложо, хабаадагшад ай тоо заатагүй олошорно бээ. Хүдэлмэринүүдэй шанар тухай хэлэбэл, оршуулгын та-

лаар яһала хайн байгаа. Гансал хоёр ушарта алдунууд дайралдаа: агаарай шаар буряадаараа бумбэгэ, бумбэрсэг болошоо. Саашан харахада, зарим оюутад абяагаа эртээнһээ студи соо буулгаад, бэлэн мультфильм дурадхаа, бусадын оршуулгаяа сэхээр уншаа; зарим хүдэлмэринүүд соо Винни-пух, Иа болон Пятачок нэгэл жэгдэ хоолойгоор дуугараа, бэшэн соонь хоолойнуудын яһала илгаруулмаар байгаа... "Мүрысөөнэй түрүүшынхией үнгэргэгдөө хада, дутуу дундануудтань тэсэмгэйгээр хандабабди. Зүгөөр ерэхэ жэлдэ эрилтэнүүд шангадхагдаха", - гэжэ буряад литературы кафедрые даагша Лариса Халхарова тэмдэглээ нэн.

Иимэ нонин мүрысөөндэ түрүүшын хуури Жаргалсайхан Заяа (ИМИ) эзэлээ,

хоёрдохие - Оюна Нимацыренова, Нина Суходаева, Чимита Анандаева (зүүн зүгэй хэлэнүүдэй факультет), гурбадахи хуури Булат Жигжитов (БГФ) эзэлээ. "Мультфильм оршуулаад, абьяень зохидоор тааруулха

гээшэ ороё байна даа. Би нилээд оролдооб. Намда буряад хэлэ хайн мэдэдэг нүхэдни туһалаа, абяагаа студи соо буулгаабди. Мүрысөөндэ илаһандаа ехэ баяртайб", - гэжэ Заяа хэлээ.

Дыжит МАРХАДАЕВА.



Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд



Понедельник, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'МОДНЫЙ ПРИГОВОР', 'ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!', 'ДЕШЕВО И СЕРДИТО'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'БУРЯТИЯ. УТРО', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ', 'КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ', 'ВСЕ БУДЕТ ХОРОШО!', 'ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА', 'АНЖЕЛИКА', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!', 'ПРЯМОЙ ЭФИР', 'ДЕЛО СЛЕДОВАТЕЛЯ НИКИТИНА', 'САМАРА', 'ВЕСТИ +', 'ИНDEPENDENT'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'КЛУБ САМОУБИЙЦ, ИЛИ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТИТУЛОВАННОЙ ОСОБЫ', 'КАФЕДРАЛЬНЫЙ СОБОР В ШАРТРЕ', 'ЛИНИЯ ЖИЗНИ', 'ПЛАНЕТА ЛЮДЕЙ', 'АКАДЕМИА', 'ПЕШКОМ...', 'НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ', 'БОРИС ГОДУНОВ', 'АРТУР РУБИНШТЕЙН', 'ВАЖНЫЕ ВЕЩИ', 'КАК ВЫРАСТИТЬ ПЛАНЕТУ', 'ГЛАВНАЯ РОЛЬ', 'САТИ. НЕСКУЧНАЯ КЛАССИКА...', 'ЦИТАТЫ ИЗ ЖИЗНИ', 'ТЕМ ВРЕМЕНЕМ', 'ИСТОРИЧЕСКИЕ ПУТЕШЕСТВИЯ ИВАНА ТОЛСТОГО', 'АКТУАЛЬНОЕ КИНО С ЛЮДИМОЙ УЛИЦКОЙ'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ', 'ВСЯ БУРЯТИЯ. ПОГОДА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ. ПОГОДА', 'СМЕШАРИКИ НА АРИГ УСЕ', 'ВСЯ БУРЯТИЯ. ПОГОДА', 'ПРО ДЕКОР', 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ПЛАНЕТА ШИНА', 'РОГА И КОПЫТА: ВОЗВРАЩЕНИЕ', 'АГЕНТ 007. КВАНТ МИЛОСЕРДИЯ', 'УНИВЕР', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС: МИРОВЫЕ НОВОСТИ', 'БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!', 'ДОМ-2. LIVE', 'ИНТЕРНЫ', 'РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ', 'МИРОВЫЕ НОВОСТИ. ПОГОДА', 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'СПОРТ-ЭКСПРЕСС', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА', 'ОСЛЕПЛЕННЫЙ ЖЕЛАНИЯМИ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ', 'ПО ТУ СТОРОНУ КРОВАТИ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'БАЙКИ В БАНЬКЕ', 'ВКУСНО', 'В ТЕМЕ. ЛУЧШЕЕ', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ', 'ПЛАНЕТА ЗЕМЛЯ', 'В ТЕМЕ. ЛУЧШЕЕ', 'ПРОГРАММА 7', 'КИНО В ДЕТАЛЯХ', 'ВОССОЕДИНЕНИЕ СЕМЬИ МЕДЕИ', 'СТРОГО НА ЮГ'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС: ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ ТЭЦ-3', 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ', 'ОХОТНИКИ ЗА МОНСТРАМИ', 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ПЛАНЕТА ШИНА', 'РОГА И КОПЫТА: ВОЗВРАЩЕНИЕ', 'ЖЕНСКАЯ ЛИГА', 'УНИВЕР', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС: МИРОВЫЕ НОВОСТИ', 'СПОРТ-ЭКСПРЕСС', 'ДОМ-2. LIVE', 'ИНТЕРНЫ', 'РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ', 'МИРОВЫЕ НОВОСТИ. ПОГОДА', 'ТОЧКА ЗРЕНИЯ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА', 'ЛИЦЕНЗИЯ НА БРАК', 'ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ', 'МИСС НИКТО'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'НОВОСТИ ДНЯ', 'В ТЕМЕ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ', 'НОВОСТИ ДНЯ', 'ЗУРХАЙ', 'ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ', 'В ТЕМЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УУЛЗАЛГА', 'ВАШЕ ПРАВО', 'ШКОЛЬНОЕ ТВ', 'ТАБАЧНЫЙ КАПИТАН', 'ПОБЕГ АРТУРА ДОДЖЕРА', 'УТУМАТА', 'БАЙКИ В БАНЬКЕ', 'ПРОЩЕНИЕ', 'ГЛОБАЛЬНЫЕ УГРОЗЫ', 'ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ОДНУ ТЕБЯ ЛЮБЛЮ', 'ТАЙНА СЕКРЕТНОГО ШИФРА', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЭПОХА. ЛЮДИ И СОБЫТИЯ', 'ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ', 'НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ', 'УТИНЫЕ ИСТОРИИ', 'КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ', 'ЖИВОТНЫЙ СМЕХ', 'МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ', 'СВИДАНИЕ СО ВКУСОМ', 'КВН НА БИС', 'ГАЛИЛЕО', 'В ПОИСКАХ НЕМО', 'КУХНЯ', 'ВОРОНИНЫ', 'ЗАКРЫТАЯ ШКОЛА. РАЗВЯЗКА', 'РЖЕВСКИЙ ПРОТИВ НАПОЛЕОНА', 'КИНО В ДЕТАЛЯХ', 'ВОССОЕДИНЕНИЕ СЕМЬИ МЕДЕИ', 'ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НОВОСТИ ДНЯ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'КАК СКАЗАЛ ДЖИМ', 'СТРОГО НА ЮГ', 'ОДНУ ТЕБЯ ЛЮБЛЮ', 'КОРТИК', 'ПОБЕГ АРТУРА ДОДЖЕРА', 'ПИКОК', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'ЗАЧАРОВАННЫЕ', 'ОРУЖИЕ ХХ ВЕКА', 'ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ', 'ТАЙНА СЕКРЕТНОГО ШИФРА', 'ЭПОХА. ЛЮДИ И СОБЫТИЯ', 'ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ', 'НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ', 'УТИНЫЕ ИСТОРИИ', 'КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ', 'КУХНЯ', 'ЖИВОТНЫЙ СМЕХ', 'МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ', 'ЗАКРЫТАЯ ШКОЛА. РАЗВЯЗКА', 'ВОРОНИНЫ', 'СВИДАНИЕ СО ВКУСОМ', 'КВН НА БИС', 'КАДРОВ', 'РЖЕВСКИЙ ПРОТИВ НАПОЛЕОНА', 'КОРПОРАЦИЯ МОНСТРОВ', 'ПОЕЗДКА В АМЕРИКУ', 'ПРОРОК'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'СЕГОДНЯ', 'ЖИВУТ ЖЕ ЛЮДИ!', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', 'УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ', 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ' С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ, 'БРАТАНЫ-3', 'ПЯТНИЦКИЙ. ГЛАВА ВТОРАЯ', 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ПРАВИЛА УГОНА', 'ЦЕНТР ПОМОЩИ АНАСТАСИЯ', 'СОВЕТСКАЯ ВЛАСТЬ', 'ОСНОВНАЯ ВЕРСИЯ', 'ЧАС ВОЛКОВА'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'ШИМПАНЗЕ: ЕСТЬ ЛИ ВЫХОД?', 'УТРО НА 5', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ', 'СЛУЖУ ОТЕЧЕСТВУ', 'ДЕЛО ЧЕСТИ (РОССИЯ)', 'ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ', 'ВНЕ ЗАКОНА. РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ', 'ДЕТЕКТИВЫ', 'СЛЕД', 'МОМЕНТ ИСТИНЫ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О ГЛАВНОМ', 'ПРАВДА ЖИЗНИ. СПЕЦРЕПОРТАЖ', 'ВЫЗОВ ШАРПА', 'РИСК СТРЕЛКА ШАРПА'.

Вторник, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'МОДНЫЙ ПРИГОВОР', 'ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!', 'ДЕШЕВО И СЕРДИТО' С ДАРЬЕЙ ДОНЦОВОЙ, 'ДРУГИЕ НОВОСТИ', 'ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ', 'УБОЙНАЯ СИЛА', 'НЕРАВНЫЙ БРАК', 'ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ', 'ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!', 'ПУСТЬ ГОВОРЯТ', 'ВРЕМЯ', 'МОСГАЗ', 'ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ', 'НОЧНЫЕ НОВОСТИ', 'БЕЗ СВИДЕТЕЛЕЙ', 'ОБИТЕЛЬ ЛЖИ', 'КАЛИФОРНИЯ', 'Я, СНОВА Я И ИРЭН'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'БУРЯТИЯ. УТРО', 'ТАЙЗАН', 'УЛУГУР', 'О САМОМ ГЛАВНОМ', 'КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВСЕ БУДЕТ ХОРОШО!', 'ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ', 'ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА', 'ВСЕГДА ГОВОРИ ВСЕГДА-5', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!', 'ПРЯМОЙ ЭФИР', 'ДЕЛО СЛЕДОВАТЕЛЯ НИКИТИНА', 'САМАРА', 'ВЕСТИ +', 'ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'КЛУБ САМОУБИЙЦ, ИЛИ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТИТУЛОВАННОЙ ОСОБЫ', 'ЗАМОК В МАЛЬБОРКЕ. МАРИЕНБУРГ. РЕЗИДЕНЦИЯ ТЕВТОНСКОГО ОРДЕНА', 'АКТУАЛЬНОЕ КИНО С ЛЮДИМОЙ УЛИЦКОЙ', 'КАК ВЫРАСТИТЬ ПЛАНЕТУ', 'АКАДЕМИА', 'МОЙ ЭРМИТАЖ', 'НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ', 'СПЕКТАКЛЬ ПОПЕЧИТЕЛИ', 'АРТУРО ТОСКАНИНИ. СВОИМИ СЛОВАМИ', 'ВАЖНЫЕ ВЕЩИ', 'ГЛАВНАЯ РОЛЬ', 'ВЛАСТЬ ФАКТА', 'ГРАФИНИЯ В СТРАНЕ БОЛЬШЕВИКОВ. АЛЕКСАНДРА ХОХЛОВА', 'ИГРА В БИСЕР' С ИГОРЕМ ВОЛГИНЫМ, 'ИСТОРИЧЕСКИЕ ПУТЕШЕСТВИЯ ИВАНА ТОЛСТОГО', 'ДНЕВНИК ЕГО ЖЕНЫ', 'А. ХАЧАТУРЯН. СЮИТА ИЗ БАЛЕТА ГАЯНЭ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС: ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ ТЭЦ-3', 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ', 'ОХОТНИКИ ЗА МОНСТРАМИ', 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ПЛАНЕТА ШИНА', 'РОГА И КОПЫТА: ВОЗВРАЩЕНИЕ', 'ЖЕНСКАЯ ЛИГА', 'УНИВЕР', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС: МИРОВЫЕ НОВОСТИ', 'СПОРТ-ЭКСПРЕСС', 'ДОМ-2. LIVE', 'ИНТЕРНЫ', 'РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ', 'МИРОВЫЕ НОВОСТИ. ПОГОДА', 'ТОЧКА ЗРЕНИЯ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА', 'ЛИЦЕНЗИЯ НА БРАК', 'ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ', 'МИСС НИКТО'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'НОВОСТИ ДНЯ', 'В ТЕМЕ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ', 'НОВОСТИ ДНЯ', 'ЗУРХАЙ', 'ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ', 'В ТЕМЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НОВОСТИ ДНЯ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'КАК СКАЗАЛ ДЖИМ', 'СТРОГО НА ЮГ', 'ОДНУ ТЕБЯ ЛЮБЛЮ', 'КОРТИК', 'ПОБЕГ АРТУРА ДОДЖЕРА', 'ПИКОК', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'ЗАЧАРОВАННЫЕ', 'ОРУЖИЕ ХХ ВЕКА', 'ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ', 'ТАЙНА СЕКРЕТНОГО ШИФРА', 'ЭПОХА. ЛЮДИ И СОБЫТИЯ', 'ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ', 'НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ', 'УТИНЫЕ ИСТОРИИ', 'КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ', 'КУХНЯ', 'ЖИВОТНЫЙ СМЕХ', 'МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ', 'ЗАКРЫТАЯ ШКОЛА. РАЗВЯЗКА', 'ВОРОНИНЫ', 'СВИДАНИЕ СО ВКУСОМ', 'КВН НА БИС', 'КАДРОВ', 'РЖЕВСКИЙ ПРОТИВ НАПОЛЕОНА', 'КОРПОРАЦИЯ МОНСТРОВ', 'ПОЕЗДКА В АМЕРИКУ', 'ПРОРОК'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'СЕГОДНЯ', 'ЖИВУТ ЖЕ ЛЮДИ!', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', 'УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ', 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ' С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ, 'БРАТАНЫ-3', 'ПЯТНИЦКИЙ. ГЛАВА ВТОРАЯ', 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ПРАВИЛА УГОНА', 'ГЛАВНАЯ ДОРОГА', 'ДИКИЙ МИР', 'ВСЯЯКИ', 'ЧАС ВОЛКОВА'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙЧАС', 'САМЫЕ ОПАСНЫЕ ЗМЕИ ИНДИИ', 'УТРО НА 5', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ', 'ДЕСАНТУРА', 'ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ', 'ПРАВО НА ЗАЩИТУ', 'ДЕТЕКТИВЫ', 'СЛЕД', 'НЕ МОЖЕТ БЫТЬ', 'ШЕЛ ЧЕТВЕРТЫЙ ГОД ВОЙНЫ', 'СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО', 'ПРОКЛЯТИЕ КЛАНА КЕННЕДИ'.

Среда, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'МОДНЫЙ ПРИГОВОР', 'ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!', 'ДЕШЕВО И СЕРДИТО' С Д. ДОНЦОВОЙ, 'ДРУГИЕ НОВОСТИ', 'ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ', 'УБОЙНАЯ СИЛА', 'НЕРАВНЫЙ БРАК', 'ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ', 'ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!', 'ПУСТЬ ГОВОРЯТ', 'ВРЕМЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МОСГАЗ', 'ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ', 'НОЧНЫЕ НОВОСТИ', 'БЕЗ СВИДЕТЕЛЕЙ', 'БЕЛЫЙ ВОРОТНИЧОК', 'ЗВУКИ ШУМА', 'СЛЕДСТВИЕ ПО Телу'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'БУРЯТИЯ. УТРО', 'ДРУГИЕ НОВОСТИ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ', 'КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ', 'ВСЕ БУДЕТ ХОРОШО!', 'ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ', 'ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КРОВИНУШКА', 'ВСЕГДА ГОВОРИ ВСЕГДА-5', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!', 'ПРЯМОЙ ЭФИР', 'ДЕЛО СЛЕДОВАТЕЛЯ НИКИТИНА', 'САМАРА', 'ВЕСТИ +', 'ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'КЛУБ САМОУБИЙЦ, ИЛИ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТИТУЛОВАННОЙ ОСОБЫ', 'АВИЛА. ГОРОД СВЯТЫХ, ГОРОД КАМНЕЙ', 'ОСТРОВА', 'БАЛАХОНСКИЙ МАНЕР', 'КАК ВЫРАСТИТЬ ПЛАНЕТУ', 'АКАДЕМИА', 'КРАСУЙСЯ, ГРАД ПЕТРОВ!', 'НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СПЕКТАКЛЬ ПОПЕЧИТЕЛИ', 'ВЫДАЮЩИЕСЯ МУЗЫКАНТЫ ХХ ВЕКА', 'ГЛАВНАЯ РОЛЬ', 'АБСОЛЮТНЫЙ СЛУХ', 'БАТАЛОВСКОЕ', 'МАГИЯ КИНО', 'ИСТОРИЧЕСКИЕ ПУТЕШЕСТВИЯ ИВАНА ТОЛСТОГО', 'ПОЛТОРЫ КОМНАТЫ, ИЛИ СЕНТИМЕНТАЛЬНОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ НА РОДИНУ', 'ТОЧКА ЗРЕНИЯ', 'ДОМ-2. LIVE', 'ИНТЕРНЫ', 'РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ', 'МИРОВЫЕ НОВОСТИ. ПОГОДА', 'АФИША', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА', 'ВОЙНА НЕВЕСТИ', 'КОМЕДИ КЛАБ. ЛУЧШЕЕ', 'ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ', 'ГАМИЛЬТОНЫ'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС: ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ ТЭЦ-3', 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ', 'ОХОТНИКИ ЗА МОНСТРАМИ', 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ПЛАНЕТА ШИНА'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ'.



2012 он – Россиин түүхын жэл

ХОРИИН АЙМАГ: ТОО, БАРИМТАНУУДАЙ ТОЛИ

ОНИНОБОРСҚЫН ҮНГЭРХЭН САГАЙ ТҮҮХЭ

Ониноборск хадаа хуушанай тосхон болоно. Тэрэ ехэ нонин түүхэтэй. Үнгэрхэн зуун жэлдэ энэ нютагта ехэ суурхад мэргэн ангуушад байһан юм. Снетковтоной болон Ильинтэнэй гэр бүлын хүбүүд агнуурида ехэ бэрхэ байгаа. Энээнһээ гадна урилдаанда эрхимлэдэг спортсменүүд нютагаа суурхуулдаг байгаа. Тосхоной заханда арһа элдэдэг завод байгаа. Тэрэ Василий Березовский гэжэ хүнэй мэдэлэй байһан юм. Тиэхэдэ Егор Кириллович Снетков, малай эбэр, туруу хэрэглэжэ, нам хэхэдэ бэрхэ хүн энэ нютагта ажаһуудаг байһан. Бэшэ нютаг-архидын тарья таридаг, мал харадаг байгаа. Агуу Октябриин хубисхалай хүлээр энэ нютагта шэнэ байдал тогтоо. Эдэ жэлнүүдтэ хүдөөгэй зонной ажабайдалда ехэ хубилалтанууд хэгдээ. Тосхоной түхэл шарай һайн тээшээ хубилаа. Нэгэ үйлсын орондо гурбан үйлсэ бии болоо: Ониноборско, Школьнo болон Партизанска.

Хубисхалай урда тээ эрдэмтэй нэгэшье хүн эндэ байгаагүй. Мүнөө энэ нютагта дээдэ эрдэмэй хургуулинууды дүүргэһэн хүнүүд олон. Жэшээлхэдэ, Эрхүүгэй гүрэнэй университет Василий Васильевич, Александр Васильевич Пластинин, Иннокентий Михайлович Неверов болон бусад амжалтатай дүүргээ. Энэ нютагһаа эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд урган гараа. Нэрлэбэл, Андрей Андреевич Белоусов, профессор, хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор, Василий Васильевич Пластинин, профессор, Эрхүү хотын эрдэм-шэнжэлэлгын институтдай директор байһан хүн.

ХОРИИҢ СОВХОЗОЙ АЖАЛАЙ АЛХАМУУД

Хориин совхоздо гурбан нютагай ажалшад хүдэлдэг байгаа. Аалан, Кульск, Хүлэй Үртөө. Энэ ажахын газарын 36796 гектар байгаа. Тэрэ тоодо 27 мянга шахуу гектарын нуга сабшалан, бэлшээрин газар эзэлдэг һэн. Хориин совхоз 6901 гектар газар хахалжа элдүүлдэг байһан.

Бүхы газартань 1929 он болотор нүүдэл мал ажалтай багахан таряашадай ажахынүүд тоологдог байгаа. Хүлэй-Нуга гэжэ газарта "Улаан Туяа" гэжэ коммуна байгуулагдажа, нийтын ажалтай эхи табиһан юм. Энэ коммунада 11 гэр бүлэ ороһон байгаа. Энэ хамтын ажахыда 150 морид, 95 толгой эбэртэ бодо мал, 126 хонид, 7 тэргэ, 3 анзаһан, 2 борной, 6 ажаһуудалай гэр байра, 8 һезы гэр, 4 амбаар, 2 сепаратор, 2 оёдоллой машина байгаа. Энэ коммунада 11 ажал хэхэ наһанай эршүүл, 15 эхэнэрнүүд, бэшэниинь үхибүүд байгаа.

Эмхидхэн байгуулгын суглаанда коммунын гэшүүд Дээдэ-Анаагай хүдөөгэй Советтэ хандажа, нуга сабшалангай, бэлшээрин газар үргэдхэһыень гуйһан байна. Заха гэжэ газарта энэ коммуна хожомоо батажан түбхинөө. Коммунын гэшүүн Базар Цыдыпов гэртээ үхибүүды суглуулжа, эрдэм номдо хургадаг байгаа.

1929 оной һүүл багаар коммунада үшөө гурбан бүлэ нэмэжэ ороһон байгаа. Тэрэ тоодо колхоз, совхозой үйлдбэрийн ветеран Егнин Ендыповэй бүлэ энэ коммунада ороһон юм. Хамтын ажалтай үрэ дүн үнишье болонгүй харагдажа, 1930 ондо Удын голой, Наран, Түглэ болон бусад газарта ажаһуушад коммунада эдэбхитэйгээр орожо эхилһэн түүхэтэй.

1933 ондо "Улаан-Одон" колхоз байгуулагдаад, тэрэнэй түрүүшын түрүүлэгшээр Гомбо Банзаргашев гэжэ хүн томилогдоо. Элдэб жэлнүүдтэ энэ колхозые Цыбжит Цыбикжапов, Цырен Холхоев, Дондок Базаржапов, Ширап Жамсаранов, Болхошо Бабудаев, Галсан-Даба Гон-

чиков, Даржа Цыбикжапов гэжэд ударидаһан байна.

Хүлэй отделенидэ газар элдүүлхэ хүхэсэл байгуулагдажа, хамтын ажахын эхи табиһан байна. Энэнь 1926 он байгаа. Тиэхэдэ 1928 ондо эндэ коммуна байгуулагдаа. Тэрэниие Аверьян Лукич Залуцкий толгойлоо.

1930 ондо "Родник" гэнэн колхоз эмхидхэгдээ. Тэрэнэй түрүүлэгшээр Андрей Савватеевич Курбатов томилогдоо. Саашадаа энэ колхозой түрүүлэгшээр А.М.Лухнев, М.М. Ситников, В.С.Дриевский, М.В.Суциков гэжэд хүдэлөө.

Ааланай отделениин дэбисхэртэ 1930-аад онуудай эхээр "Ленинэй туяа" гэнэн колхоз эмхидхэгдээ. Тэрэнэй бүридэлдэ 12 гэр бүлэ ороһон байна. Тэрэнэй түрүүлэгшээр Балсамба Лхасаранов хунгагдаа. 1931 ондо үшөө 2 колхоз байгуулагдаа. "Улаан-ажал" болон "Охотник" гэжэ тэдэ нэрлэгдэһэн байна.

1934 ондо жэжэхэн эдэ ажахынүүд нэгэдэжэ, "Сталинай зам" гэжэ колхоз байгуулһан юм. Томодхогдоһон колхозой түрүүлэгшээр элдэб жэлнүүдтэ Лхасаран Ринчинов, Гүнсэн Цыденова, Цыдып Цыренов, Базар Цыренжапов, Дашацырен Гомбожапов, Даржа Цыбикжапов, Митып Санданов, Базар-Дара Гасаранов, Мижит Ширапов гэжэд хүдэлөө.

Хориин совхоз 1962 ондо байгуулагдаа. Анаагай совхозой Хүлэй болон Ааланай отделениин үндэнэ һуурида энэ ажахы байгуулагдаа. Нүүлдэнэ Хориин совхозой бүридэлдэ Улаан-Одоной отделени оруулагдаа. 1973 оной байдлаар энэ совхоздо 3 мянган толгой эбэртэ бодо мал, 8 мянган толгой шахуу хонид тоологдожо байгаа. Тарилгын талмай 4943 гектар байгаа. Тэрэнэй 3376 гектарт орооһото ургамалнууд таригдадаг байгаа. 1972 ондо энэ совхоздо 22 мянган үлүүтэй центнер орооһо хурьяжа абаа. Энэнь гектарай дунда зэргээр 7,6 центнер болоо.

Совхозой ажалшад нуга сабшалангай газар үндэһөөрнь болон хүрһэнэйн дээгүүр һайжаруулха хүдэлмэри 1970 гаран онуудар ябуулжа эхилээ. Намаг хатааха хүдэлмэри 410 гектарт ябуулагдаа. Хориин совхоздо мяжа үйлдбэрилхэ зорилгодо ехэ анхарал хандуулагдадаг байгаа юм. Жэшээлхэдэ, 1972 ондо мяжа үйлдбэрилгөөр түсэб 1961 онойхитой сасуулан харахада, 1330 центнерээр үлүү дүүргэгдэһэн байгаа. 1972-1973 онуудта зуун үхэрһөө 98 тугал абадаг болоһон байна. Харин арбан жэлэй урда тээ оройдоол 79 тугал абадаг байгаа.

1970 онһоо эхилжэ клуб, хоёр байртай хэдэн гэрнүүд, баани, 2 гараж, тэжээлэй цех, үхэрэй 6 дал, хонидой 2 байра баригдаһан юм. Тиэхэдэ найман жэлэй хургуули нээгдээ. Совхозой коллективтэ механизаторнууд Бато-Доржо Садуев, Павел Горшков, Галихмат Булатов, хонишод Карп Танганов, Цырма Жамбалова, мал адуулагшад Жап Баяртуев, Цырен-Ханда Цыреторова, Балдоржо Жапов, луговодууд Бато-Цырен Доржиев, Мэдэгма Дампилова, һаалишад Димит Цыжипова, Цымжит Дараева, жолоошод Иннокентий Косыгин, Цырен Батуев болон бусад ехэ хүндэтэй байгаа.

Ажахын олон ажалшад курортнуудта, санаторинуудта амардаг, пүтөөкөөр хари гүрэнүүдээр ябадаг болоһон байна. 1972 ондо Хориин совхозой ажалшад Япон, Энэдхэг, Цейлон, Египет, Сингапур болон бусад гүрэнүүдээр ябажа ерһэн байна. Ажахын түрүү ажалшад холуур аяншалха пүтөөкөөр урмашуулагдадаг байгаа.

1972 оной дүнгөөр Хориин совхоз ехэ олзо оршотой гараһан юм. Жэшээлхэдэ, хонин ажалаар 44 мян-



Хүүгэдэй саадай хүмүүжэмэлнүүд Хори тосхоной хүшоогэй дэргэдэ



Хандагайн ЛПХ-гай тракторнуудта түлээ бэлдэгшэд, 1949 он



Аймагай библиотекин болон арадай музейн байһан, 1973 он

га шахуу түхэриг олзо оршо абтаа. Тэрэ тоодо Социалист Ажалай Герой Н.Тогмитовагай отарынхид 8625 түхэриг, тиэхэдэ түсэбһөө гадуур олон хурьга абаһанайнгаа түлөө 4674 түхэриг олзо оршотой гараа. Тэрэ үедэ хонишодой дунда семинарнууд үнгэргэгдэжэ, тэдэнэр дүй дүршэлөөрөө хубаалдадаг байгаа.

ТОО, БАРИМТАНУУДАЙ ТОЛИ

* 1917 он болотор Хориин аймагта 2 эхин хургуули байгаа. Энэ 2 хургуулида 140-150 үхибүүд хурадаг һэн. Тэдэниие 9 багшанар эрдэмдэ хургадаг байгаа. 1951 ондо эхин, 7 жэлэй болон дунда хургуулинуудтай тоо 27 болоод байгаа. Эдэ хургуулинуудта 180 багшанар хүдэлдэг байһан юм. Тиэхэдэ хурагшадайн тоо 2500 болоо.

* Хубисхалай урда тээ 3 аймагые 1 больница хангадаг байһан юм. Тэндэ 1 эмшэн, 2 фельдшер хүдэлдэг байгаа һаа, 1958 ондо 5 больница, 22 фельдшерскэ пункт, 2 амбулатори, 1 санатори бии болоод байгаа. Тэндэ 120 эмшэд болон фельдшернүүд хүдэлдэг болоо.

* 1958 оной байдлаар Хориин аймагта 24 клуб, 18 библиотекэнүүд, 27

кино-түхээрлэгэнүүд хүн зониие хангадаг байһан юм.

* Колхоз болон совхозуудай таряалан дээрэ 1958 ондо 243 трактор, 61 комбайн болон бусад техникэ хүдэлдэг һэн.

1940 онтой сасуулхада, 1957 ондо хүнэй һаам 2 дахин дээшэлээ. Тиэхэдэ нооһо хайшалаалга 4 дахин, хонидой тоо толгой 2 дахин дээшлэһэн байна. 1957 ондо эбэртэ бодо малай, гахайнуудай, шубуудай тоо нилээд олошороод байгаа. Энэ жэлэй 10 һарын туршада 1666 центнер мяхан үйлдбэрилэгдөө.

1917 он болотор Хориин аймагай дэбисхэртэ промьшленностиин нэгэшье предприятия байгаагүй юм. Совет үедэ энэ аймагта 3 леспромхоз нээгдэһэн байгаа. Эдэ леспромхозуудай хүсөөр манай гүрэндэ жэлэй туршада 800 мянган кубометр модон тушаагадаг һэн. Энээнһээ гадна аймагай промкомбинат, мелькомбинат, маслозавод амжалтатай хүдэлдэг байһан юм.

Эльвира ДАМБАЕВА оршуулба.

"Хориин район в документах и фактах" гэнэн номой мэдээнүүд хэрэглэгдэбэ.

"Байгалай" 71-дэхи театральна сезон нээгдээ

ШЭХЭНЭЙ ШЭМЭГ, НЮДЭНЭЙ ХУЖАР БОЛГОБО

Үнинэй түрэл "Байгал" гэнэн дуу, хатарай мэргэжэлтэ театрайнгаа концерт наада хараагүй, хабартаа тэмдэглээн байгуулагдахаар 70 жэлэйн ойн баярай найрай программа хужарлаагүйдөө шаналжа байхан аад, хаяжан ээлжээтэ 71-дэхи театральна сезоноо нээхэн "байгалайхидай" концерт бидэниие баясуулба, жаргуулба.

Шэхэнэй шэмэг, нюдэнэй хужар болоһон концертнэ программань ехэтэ хайшаагдаа, анхан "Байгалье" суурхуулһан "Мэндээшэн", "Айдуусай", бусад номернуудые хараабди, зүрхэ сэдхэлээ ханаагаабди. Амаршалгын "Амар мэндэ" гэнэн хайхан хатараар, республикын арадай артистка, арадай дуушан алдартай Цыпилма Аюшеевагай дуугаар тус концерт эхилһэн байна.

Республикын арадай артистка Сэдэб Банчиковагай дуулаһан "Абайхан Гэсэрнүүд

байхал байха", "Шэнэхээн тоонтотой Бутидэй Дондогой гүйсэдхэн урданай "Жаахан шарга", Болот, Сэсэг Сандиповтанай бэлэглэһэн хайхан дуунууд урма зоригиемнай бадаруулна. "Оротоной ёохор Осорой" зал соохи харагшадай сэдхэл огсом, түргэн аялгаараа хүдэлгэбэ, буряад дуунуудай алтан дээжэһээ бүлэг - элдэб угай дуушад хүртүүлбэ. хаяар үбэлэй болохые "зүгнэһэн" "Снова будет зима" гэнэн хүгжэмэй аялгануудые композитор, дирижер Галмандах Баттулга

хүгжэмшэдтээ бэлэглээ.

Бээ мэдэнги, нэгэ хүн шэнгээр ансамбляараа наададаг "Уран Хуур" бүлэг "Шоно", "Галтай уула" гэнэн хүгжэмтэ зохёолнуудые ехэ зохидоор гүйсэдхөө, гүн сэдхэлыемнай бахархуулаа, баясуулаа. "Блеск Азии" гэнэн суута концертнэ "100 гартай Будда бурхан" гэнэн хатарые зохидооообди, Россиин хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн болохо Валентина Матвиенкэдэ энэ хатар хайшаагдаһан байна. Уян бээтэй эдир циркинхид, республикын ара-

дай артист Б.Баттувшинай онсо, дабтагдашагүй, онол шадабари, хайхан хатарнууд, түгэсхэлэй ёохор эндэ сугларагшадай зүрхэ сэдхэлдэ хадуугдаба. Харагшадые саг үргэлжэ гайхуулха эди шэдитэй, хододоо һонин программатай түрэл "Байгал" театрай хэтын хэтэдэ байбаран хүгжэжэ, бүхы зоноо баясуулжа байхань болтогой!

Виктория КОЖАНОВА (ОРБОДОВА).
Театрай архивһаа зурагууд.



АГЫН ТОЙРОГОЙ НОНИНУУД

ЭЛИТЭ УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ НЮТАГТА

САГААН-ШУЛУУТАЙ. Октябриин 19-нэй үглөөгүүр хүн зон олоороо хургуулидаа сугларба. Буряад арадай элитэ уран зохёолшо Цырен-Базар Бадмаевич Бадмаевай нэрэ Сагаан-Шулуутайн дунда хургуулида үгтэбэ. Энэ ушараар уран зохёолшын нютагта Агаһаа, Могойтоһоо, Уртаһаа, Улаан-Үдэһөө айлшад буужа ерэбэ. Улаан-Үдэһөө Буряадай Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ Матвей Рабданович Чойбонов, элитэ уран зохёолшод Самбу Норжимаевич Норжимаев, Цыденжаб Цыриторон, Татьяна Григорьева, Анна Виноградова, Буряадай оперно театрай артистнар Баатар Будаев, Дамба Занданов, Туяна Дамдинжапова, Татьяна Доржиева, Наталия Юргина, Галсан Ванданов сагаан-шулуутайнхидай баярые хубалдаба.

Сагаан-Шулуутай нютагай гулваа Бато Базарович Барадиев, Сагаан-Шулуутайн дунда хургуулиин директор Нагмид Баяндаевна Батоцыренова, уран зохёолшын хүбүүн Цыденеши Цыренбазарович Бадмаев, Улаан-Үдэһөө зорюута ерэнэн Дэнзэн Цыренович Цыренов, Ольга Лубсановна Будаева, Цырен-Базар Бадмаевай үүринэр Цымжит Загдаевна Загдаева, Ханда Балдановна Балданова гэгшэд баярай үгэ хэлэжэ, уран зохёолшын алдар нэрэ хургуулида үгэһэндэнь баярланабди, энэ дэмбэрэлтэ үдэрөөр бултаниие амаршалнабди гээд хэлэбэ. Агын тойрогой, Могойтын районой засаг түрын түлөөлэгшэд Рэгзэн Цыренович Цырендоржиев, Юрий Батоцыре-



нович Шагдаров, Даширабдан Батоевич Батоев гэгшэд сугларагшадые амаршалба. Цырен-Базар Бадмаевай нэрэмжэтэ хургуулиин багшанар, хурагшад угаа зохидхон концерт харуулба.

МОГОЙТО. Октябриин 19-нэй үдэшэ Могойтын соёлой байшан соо оперно дуушадай ирагуу дуун эдэлбэ. Буряад Республикын габыята артистка Туяна Дамдинжапова, Россиин габыята артист Дамба Занданов, Буряад Республикын арадай артистка Татьяна Доржиева, Россиин габыята артист Баатар Будаев, залуу артистнар Галсан Ванданов, Наталия Юргина гэгшэд суута аринуудые, буряад дуунуудые дуулажа, Могойтын зоной урма зориг бадараабэ.

ДОГОЙ. Октябриин 20-ой үглөөгүүр саһан орохоор шэнги уларил шэмэрүүхэн болоод байба. Наратай-



шье һаа, халхилхадань хүйтэн шэнгээр үзэгдэбэ. хургуулиин газар хүн зон олоороо сугларанхай. Даширабдан Батожабайн нэрэмжэтэ хургуулиин хурагшад, багшанарай, догойнхидой сог залуу задарһан шарай хүхюүтэйнууд. Мүнөөдэр Догой нютагай алдар су-

ута хүбүүн Даширабдан Одбоевич Батожабайда зорюулагдаһан хүшөө нээлгэн болохонь ха юм. Улаан-Үдэһөө Матвей Рабданович Чойбонов түрүүтэй ехэ делегаци айлшаар буунхай.

Агын тойрогой Ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ Владимир Рабданович Рабданов,

Авторай фото-зурагууд

Догой нютагай гулваа Цыпелма Батоболотовна Цынгеева, Буряадай Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ Матвей Рабданович Чойбонов, Могойтын районой гулваа Юрий Батоцыренович Шагдаров, Могойтын районой захиргаанай хүтэлбэрилэгшэ Даширабдан Батоевич Батоев, Даширабдан Батожабайн нэрэмжэтэ Догойн хургуулиин директор Бата Сергеевич Аюров, уран зохёолшын басаган Сэсэгма Даширабдановна Батожабай гэгшэд хүшөө нээлгэн дээрэ баярай үгэнүүдые хэлэбэ. Даширабдан Батожабайн хүшөө наранда ялараад, уран зохёолшо Догой нютага бусаһандаа бултантай суг хамта баярлажа байһандал үзэгдөөд, халхин намдууржа, хүйтэнэй амин холодоһон шэнги болобо.

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА.



"Сагаан үбгэн - 2012" гэхэн конкурсдо

Владилен ПАНТАЕВ: "ДУУН – ДУРАНАЙ ХҮСЭН"...

Бидэ оюутад байхаа суута Буряад драмын-гаа театр (мүнөө тэндэ "Ульгэр" гэхэн Хүүхэлдэйн театр оршодог) тон дура-тайгаар ошодог, концерт наадыень сэгнэдэг бэлэйбди. Илангаяа жүжгүүдтэ геройнуудайнь гоёор дуу-уладаг дуунуудынь сэдх-хэлдэмнай хадуугдадаг, харагшад, зон өөһэдөө тэдэниень дуулалдадаг хэн. Тиэхэл үедэ арбаад жэлдэ амжалтатай түрэл театртаа ажаллажа байхан композитор, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилгшэ, хүгжэмтэ таһагыё даагша Владилен Данилович Пантаевай 1973 ондо зохёон "Хуһан" гэхэн уянгата дууниинь (үгэнь театрай артист, поэт Чингис Гурьевай) олондо найшаагдадаг бэлэй.

- Түрэл буряад хэлэндэмни нургаһан ахатан артистнуудта – Владимир Халматов, Жамса Иванов, Юлия Шангина, Цэрэмжээ Уладаева гэгшэдтэ, суута директор Цырен Ауржанаевич Балбаровта, наһанайнгаа нүхэр, суг театрта хүдэлхэн Татьяна Казановнадаа бүхы наһаараа баярые хүргэн ябадагби. Баянист мэргэжэлтэй болоһон би жэл соо Зэдын аймагһаа Петропавловкада хүдэлөөд, удаань бүхы наһаая

түрэл театртаа холбоһон байнаб. Сэрэгэй хүн байһан, Эрхүүгэй областиин Үнхүрлигэй Даниил Дарханович эсэгэмни, эхин классуудай багша, хүршэ байһан Закулейн Ульяна Хутуровна эхэмни хөөрэхэдөө, үбгэ эсэгэмни, хүгшэн эжымнай хуур дээрэ наададаг байгаа. Тиимэһээл бинь багаһаа хүгжэм дуунда дураатай байгаа хаб, - гэжэ уг уянгая дурдан хөөрэхэн В.Д.Пантаевай зохёохы ажалыё бэрхэ режиссёр Ц.Ц. Цыренжапов дэмжжэ, драматург, БГПИ-гэй, багша, профессор Ш.Н.Цыденжаповай "Инаг дуранай харгы", "Инаг дуранай хүсэн" гэхэн хүгжэм-дуута жүжгүүдтэ (водевильнүүд) бэшэһэн дуунуудынь арад зонной дунда тараа бэлэй:

...Нарата түби дэлхэй дээр Найдамтай ганса шамтайгаа Дуран тухай нангин дуу Дуулахаяа түрөө гүб...

Удаа дараалан урдаһан уһандал нубарихан Д.Дылгыровэй "Залуу наһанай охин", Г.Дашабыловай "Тэрэ хабарай ургынууд", А.Ангархаевай "Хадын орьёл", бусад жүжгэй дуунууд, хүгжэмтэ дэмжэлгэ бэлигтэй композиторай зохёохы харгыё "гэрэлтүүлээ" бэлэй...

Уһаа үгтэһэн бэлигыень алдар суута артистнууд Михаил Елбонов, Лариса Егорова, Дарима Сангажопова, Марта Зориктуева, Хажидма Ауржа-

наева, бусад бэрхэ артистнууд дэмжэһэн, найхан дуунуудыень "Баян талын аялгын" (радиожурналай долгиндо) шагнагшадтаа бэлэглэһэн габьяатай юм. БГТРК-гай дэргэдэхи буряад арадай инструментнүүдэй оркестрэйхид, түрэл театрайнь хүгжэмшэдэй бүлэг уран бэлигыень, уянгата, хүжоун дорюун дуунуудыень олондо хүргөө. Радиодо ажаллаһан бэлигтэй зон Даши Самбоцыренов, Юрий Цыдендамбаев, Баир Дондоков, Пурбо Дамиранов, Наталья Сульимова, бусад дэмжэһэн байна.

- 70 наһанайм баярай концерт бэлдэжэ байһан түрэл театрайнгаа дирекцидэ, уран найханай хүтэлбэрилэгшэ С.Бальжановта, нүхэдтөө, дууша артистнуудтаа, топ-модельнүүдые бэлдэдэг Руфа Оюинада, спонсор болоһон нютагаархидтаа – Валерий Халановай гэр бүлынхидтэ үнэн зүрхэнэй баяр хүргэнэб. Октябрийн 26-да, 27-до болохо концертнүүдтээ уринаб. Ирина басагамнай Америкэхээ ерэхэ. Москвада 24 дуунайнгаа ("Арбан табанай нара") диск шагнагшадтаа бэлэг бэлдэжэ байнаб. Эндэ туһалһан залуу нүхэдтөө Алдар Тарчи-маев, Саян Артугаев гэгшэдтэ баяр хүргэнэб. Цырен-Дондог Хамаевтай, Дэнзан Дагбаевтай найхан олон дуу бэшэһэн



В.Д.Пантаев Татьяна нүхэртээ, Ирина басагантаяа, Солонго зээтээ Америкын суута Голливудта (2006 он)

Гэр бүлын альбомһоо

байнаб, намайе ехэ үргэһэн, дэмжэһэн Гунгаа Гомбоевич Чимитов ахатантаяа олон дуу зохёоһон байнаб, - гэжэ омогорхон хөөрөбэ. Бэлиг талаангыень түрүүшын үдэрһөө гэхээр дэмжэһэн, туһалһан инаг хайрата Татьяна Казановна нүхэрөөрөө, Николай, Сергей хүбүүдээрээ, илангаяа бүхы дэлхэй дээрэ суута болоһон мэдээжэ топ-модель, киноактриса Ирина басагаараа, 4 аша, зээнэрээрээ, ори гансахан зээнэрээрээ омогорхон ажаһуудаг даа. Аяар холын Америкээр айлшалдаг, саашадаашыё зо-

хёохы ажалаа, дуунуудаа түрэл арадтаа зорюулха хүсэлтэй, хүгжэмтэ сарюун замтай бодото Сагаан үбгэн – Владилен Данилович Пантаев түрэл буряад хэлээ, буряад театраа бүмартыт, хэдышыё наһатайдаа буряадаараа хэлэжэ, хэлэндээ нуража байха аргатайт гэжэ уряална, түрэл театртаа бултэйтнай урина. **70 наһанай дабаанда гараһан бэлигтэй композиторта зохёохы амжалта, зол жаргал, зоноо баясуулха олон дуу бэшэхыень хүсэ!**

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Һонин уулзалга

Нинель Мушкудаевна МОГЗОВЕВА:

"МҮНӨӨШЬЕ ХАТАРҢААР ЗАНДААБ..."

Манай журналистын ажал ямар һонин гэшэб даа! Ажалаараа эндэ тэндэ ябахадаа, олон зонуудтай уулзажа, элдэб һонин хуби заяатай хүнтэй ушархаш. Би энэ намарай үдэрнүүдтэ ехэ һонин түүхэтэ намтартай хүнтэй танилсааб. Энэмни Нинель Могзоева гэшэ, таанашыё танилсагты! Нинель Мушкудаевна зундаа Турцида, үбэлдөө Брянск хотодо ажаһуудаг юм. Мүнөө түрэхэн тоонто Улаан-Үдээ ерэнхэй, айлшалжа байна. Энэ гайхамшаг абгайтай хэһэн хөөрэлдөө танай анхаралда табигдана.

- Нинель Мушкудаевна! Та эхин түрүүн өөр тухайгаа хөөрөжэ үгыт! Та хаана түрэхэн, нураһан гэшэбта?

- Минии эдир залуу наһан Улаан-Үдын Каландаришвилиин гудамжада үнгэрөө. Би эндэ түрэхэнби, эндэ хүн болоһон гэшэб. Хара багаһаа дуу, хатарта абьяастай байхадам, гэртэхимни намай Некрасовай үйлсэдэ тэрэ үедэ байһан хүгжэмэй хургуули дүүргүүлээ. Мүн тиихэдэ Багшанарай гэр гэжэ байшанда баледэй хургуули дүүргээб. Хүгжэмэй училищиин хоровай-дирижерско таһаг түгэсэжэ, филармониин Буряад-Монгол арадай дуу, хатарай ансамблда хүдэлжэ байтараа, (ВКГО) Бүхэроссиин концертно-гастрольнуудай нэгдэлэй урилгаар Москва ошооб. Тэрэ нэгдэлдэ ажаллаха үедөө Украин концерт, Москонцерт, Ленконцерт болон Алма-Атаконцерт гэхэн газарнуудта олохон жэлэй туршада ажаллааб.

- Нуутагнаа холо ажаллахадаа, та дуу дууладаг байгаа гүт?

- Би Алма-Атада балетнэ студи дүүргэжэ, балерина-хатаршан болоо һэм. Тиигэжэ Монгол, Хитад, Солонгос, Япон гүрэнүүдэй хатар, буряад хатар болон бүхы СССР-эй олон яһатанай хатар гүйсэдхэдэг байгааб. Тэндэ хүдэлхэ үедөө Итали, Франци, Германи, Турци

гүрэнүүдээр гастрольдо гараһан байнаб. Ехэ үргэн Советскэ Союзай бүхы республикануудаар ябагдаа. Һүүлэй жэлнүүдтэ Турци оло дахин ошоод, хатар наадаа дэлгэхэдэмни, тэндэ ажал дурадхахадань, үбшөөлөө үгөөб. Турцида байра худалдан абаад, зунай сагта өөрын концертнэ программаар ажалладагби. Мүн Росси гүрэндөө баһал концерт наадаа дэлгэдэги. Хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ, сэрэгэй частьнуудта, наһатайшуулай гэр байрануудта нигүүлэхсы наада эмхидхэдэги. Хэды наһатай болобошыё, хатараа гүйсэдхэхөөр зандааб, мүн фокус харуулахадмни, харагшад ехэ һонирходог. Наяхан Россиин Соёлой министрстын Хүндэлэй грамотаар шагнагдааб. Удааншаг болоод, Улаан-Үдээ ерэхэдэ, өөрынгөө сольно концерт хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ табидаг һэм. Мүнөөшыё ерэхэдэм, эндэ тэндэ намайе урихадань, арсанагүйб.

- Нинель Мушкудаевна! Та мүнөө Улаан-Үдээ үнгэрһэн концерт наадануудыё һонирхон харааб гэнэт. Буряадаймнай соёл хэр хүгжөөд байна гэшэб, танай наһаада?

- Би ехэ омогорхон, соёл искусство үндэр хэмжээнэй, гоё найхан хубсаһан, элдэб техникэскэ хэрэгсэлнүүд сагай эрилтээр табигдана. Залуу дуушад олон, зүгөөр, залуушуул ехэ шанга хүгжэм табияд, баруун зүгэй хүгжэмшэдыё ехэтэ наһаана. Буряад гэхэн өөрын маяг үгы шэнги. Теэд тэрэ тиимэ бэшэ. Манай Буряадта гоё найхан, сэдхэлэй дуунууд бии ха юм! Аха үеын дуу шагнахаа наһаада, хаанашыё зэдэлнэгүй. Ямар олон бэлигтэй, гайхамшаг дуушад бии гэшэб! Би залуу ябахадаа, Аюша Данзановтай сугтаа Агын Буряадай тойрогто "Аянга" гэхэн ансамбль бии болгоо һэмди. Аюша Данзанов жэнхэни найхан хоолойтой, ород дуушан Юрий Гуляевтай нэгэ хэмжээндэ таби-маар дуушан гэшэ. Клавдия Шулунова, Лхасаран Линховоин, Николай Таров, Ва-



силиса Тумурова болон бусадһаа мүнөө үеын залуушуул жэшээ абан, һуралсал гараха, дүршэлтэй болохоор ха юм. Тэдэниё мартангүй, мүнөө үеын залуушуул хүгжэхэ ёһотой. Баруун тээ ажаһуухадаа, гэнтэ телевизор, интернетээр Буряад орон, буряад зон тухай мэдээсэлнүүдые дуулахадаа, минии бүлэ ехэтэ хүхидэг, омогорхон баясадаг. Басагамни хахад буряад, зээ хүбүүмни португалец, гэбшыё буряад гэшэбди гэжэ ходол наһаа, омогорхожо ябадаг.

- Тантай Улаан-Үдээ ажаллаһан зон хэд гэшэб?

- Минии ажаллажа эхилһэн Буряад-Монголой дуу, хатарай ансамбль хадаа мүнөө үеын "Байгал" театрай үндэһэн эхин боложо үгэһэн. Тэрэ үедэ намтай ажаллаһан хүнүүд гэхэдэ, Софья Барцева, Василиса Тумурова, Леля Баргуева, Лена Петушина, Баир(Ефрем) Егоров, хүтэлбэрилэгшэ-балетмейстер Михаил Сергеевич Арсентьев, дирижер Чингис Павлов. Буряад орон намда эгээл найхан, залуу наһанай хаһамни, түрэхэн нютагни гэшэ.

- Нинель Мушкудаевна, ямар нэгэ һонин ушар тухай хөөрөжэ үгыт.

- Би нэгэ ушар тухай хөөрөһүү. Энэ ушар ходол сэдхэлдэмни дурсагдажа байдаг. Би залуу ябахадаа, ехэ тамираар һонирходог, мотоциклар гүйлгэдэг болон парашюдаар хүрэдэг байгааб. Нэгэтэ ехэ халхитай үдэр манай инструктор бидэниё хүрэхэгүйт гэхэдэнь, бидэ ехэ гуйжа, хүрөөбди. Теэд би ехэ халхинда диилдэжэ, Сэлэнгэ мурэн руу туугдан, уһан соо буухадаа, парашют болон хамһабариин сүүмхэнүүдтэ диилдэн, шэнгэхээ байтарни, бидэнтэй суг хамта парашюдаар хүрэдэг залуу хүбүүхэн гүйжэ ерээд, парашюдыемни даража, намай абарһан юм. Тэрэ хэн бэ гэхэдэ, Буряадай гүрэнэй багшанарай институтдай оюутан Витя Измайлов бэлэй. Би нэгэ хэдэн жэлэй саана газетэдэ тон иимэ ушарта сэрэгшыё абарһан хүн герой гэжэ хэлэгдэһыень уншаад, Витя Измайловыё ёһотойл баатаршалга гаргаад, намай абараа гэжэ хэлэхэ хүсэлтэйб. Энэ ушар аяар 1957 ондо болоо. Энэниё уншаһан хүн Виктор Вавилович Измайловта дуулгажа, баяр хүргэнэ гэжэ мэдүүлэт гэжэ гуйха байнаб.

- һайнта даа, үшөө олон жэл гоё һайхан концертээ дэлгэжэл, хүн зоние хужарлуулжа ябахыетнай хүсэнэбди!

Цырегма САМПИЛОВА.

Түрэн нютагай татаса

УХААН ЗҮРХЭНДЭМНАЙ ҮЛЭНХЭЙ

Нёдондо, июнийн 18-да, Үлэгшэнэй хургуулийн бий болохоор 85 жэлэй ойн баяр үнгэрөө нэн. Үргэн дэли-сэтэйгээр хургуулимнай олон тоото шабинараа, хүдэлхэн багшанараа, айлшадаа суглуулжа, ехэ найр наада эмхидхэжэ, булта зоние баярлуулаа нэн. Эндэ выпуск бүхэн класс классараа хургуулийн коридор соо багтажа ядан, линейкэдэ зогсоо нэмди. Хоёр дахар, харуул, найхан шэнэ хургуулийн нээгдэхээр, бидэ хоёрдохи выпуск болонобди.

Мэлэ-Бортынгоо найман жэлэй хургуулида 5-6-дахи класс дүүргээд, Үлэгшэн ерэхэдэмни, хургуулийн директор Цыпэ Санжиевна Очирова намайе 7 «б» класста оруулаа нэн. Классай хүтэлбэрилэгшэ Сергей Эрдынеевич Тулонов угтан абаа нэн. Юхэдэхи класстаа «А», «Б» хамтаржа, 30 хурагшад арбадахие дүүргээбди. Тэрэ гнээр аяар 35 жэл ходорон үнгэрөө. Энэ зундаа суг хурахан хүбүүд, басагад - таабайнар, төөдэйнэр болонхойнууд, наһанайнгаа нүхэдтэй сугларжа, уулзажа, сэдхэлээ баясуулжа, баяртай тараабди. Эндэ баһа бултадаа сугларжа шадаагүймнай харамтай. Улаан-Үдэһөө Наташа Цыренжапова Золто нүхэртээ, Зоригто Дамдинов, Дарима Шагдуржапова, Санжитма Цыбикова ерэхэ, нютагаһаан Дансарунова Женя Шагдунова Цыбик хоёрнай энэ уулзалга эмхидхэжэ, маанадаа уулзуулаа, сэнгүүлээ гээшэ.

Класс сооһоонь гэр бүлэ болоһон хоёрнай - Шагдуржапов Жаргал Доржиевич Банзаракцаева Полина Самбуевна этэй этэй ажаһууна. Ехэ басаган Октябрина - буряад хэлэнэй багша. Дарима - бухгалтер-экономист мэргэжэлтэй, Эржена - соёлой байшанда хатарай багша, Чимита хургуулия эрхимээр дүүргээд, БГУ-да хари хэлэнэй 2-дохи багшын курсы оюутан болонхой. Тэрэ буряад хэлээр республиканска олимпиадада хабаадажа, 3-дахи хуури эзэлээ нэн. Иймэл даа, Шагдуржаповтанай үнэр баян бүлэ.

Доржиева (Аюшеева) Марина Дамдинцыреновна Базар нүхэртээ гурбан хүүгэдые гарын ганзагада, хүлын дүрөөдэ хүргөө. Людмила Петропавловкын аймагай сүүдэй даргын туһалагша, хурьган хүбүүн Доржо Баирович Үлэгшэн нютагай гулваа. Саша хүбүүн нютагтаа жоолошон. Бадма-Ханда - Росгосстрахта ажаллана. Гарма нүхэрын судэбнэ приставээр хүдэлмэрилнэ. Дүрбэн зээнэрээ харалсан нютагтаа ажаһуунд. Бадма-Ханда баһал буряад хэлээрээ бэрхэ хурагшадтай тоодо оролсожо, республикын олимпиадада 3-дахи хуури эзэлээ нэн.

Шагдуржапова (Очирова) Дарима Будаевна Д.Банзаровай нэрэмжэтэ институт дүүргэнээр, буряад хэлэнэй багшаар Хорин аймагай Бага Хүрбэ гэжэ

нютагта хүдэлөө. Бурядай гүрэнэй университетэй хэлэ бэшэгэй кафедрин багшар олохон жэлэй туршада амжалтатай хүдэлнэ. Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат, доцент, мүнөө үедэ докторой нэрэ зиндаа хамгаалхаяа бэлдэжэ байна. «Нуралсалай методическа пособи», «Буряад хэлэнэй үгын бий боллог» гэнэн номуудын Бурядай гүрэнэй университетэй хэблэлээр гараһан байна. Наһанайнь нүхэр, хэбэд номхон Хэжэнгэнэ уг гарбалтай Очиров Дагба Доржибалович Ивалгын дасанай шэрэтын тушаалтай, дид Хамба болонхой. Гурбан хүүгэдые хүмүүжүүлээ. Баян - Хэжэнгын дасанда, Баярма Пенсионно жасын мэргэжэлтэн. Одохон хүбүүн Лудубын Буряад орон соогоо мэдээжэ дуушан болонхой. Лудубай дүрбэтэйхэн байхада, Дариматай Улаан-Үдэ хотодо уулзаа нэмди. Лудубнай ород, буряад хэлэн дээрэ тордиһогүй, тодоор, сзбээр, уран гоёор шүлэгүүдые сээжээр, хойно хойноһоонь зогсонгүй уншажа, «Хэжэнгын хүбүүд, басагад» гэнэн, үшөөшье олон дуунуудые уяхан хөөрхэн хоолойгоор дуулажа, уяруулаа нэн.

Очирова (Цыренжапова) Бадмажап Матвеевна Аркадий нүхэртээ 3 хүүгэдые хүмүүжүүлээ - Евгений, Андрей, Марина. Бадмажап нютагайнгаа захиргаанда бухгалтераар амжалтатай найнаар хүдэлжэ гараа. Бүхы болоһон найр наадаа, үйлэ хэрэгүүдээ эрхим найнаар эмхидхэжэ шададаг, маанадаа ударидаад ябадаг нэн. Мүнөө Бадмажапнай амта-тай аяар зургаан ашанар зээнэрээ харалсан, хүүгэдтээ туһатайл төөдэй нуунал даа. Гансаараа үлэһэншье наа, нүхэрэйнгөө нэрые найнаар үргэжэ, үри хүүгэдэ гарын ганзагада, хүлын дүрөөдэ хүргэжэ табинхай.

Дондокова (Базарова) Баярма Цырепиловна, наһанайнгаа хани нүхэр Виталитай хүбүүн басаган хоёртой. Мүнөө тэдэн гэр бүлэ болонхой. Аяна гэжэ зээ басаганинь - эдэнэй баяр жаргалын гээшэ. Баярма почта-льоноор амжалтатай найнаар хүдэлөөд, наһанайнгаа амаралтада гаранхай. Виталий нютагай түрүү, эрхим жоолошодой нэгэн.

Дансарунова Евгения Гомбоевна хүдөөгэй мэргэжэлтэй хургуули дүүргэжэ, нютагаа бусажа ерээд, Харасайн совхоздо зоотехнигээр хүдэлөө. Мэдэгма басаганинь мүнөө 11-дэхи класста ороо. Эжыдээд адли буряад хэлэндээ дуратай, районойнгоо буряад хэлээр олимпиадануудта хабаадажа, түрүүшын хуури эзэлдэг. Хур харбалгаар спортын мастерта кандидат болоһон, бэрхэ хурагшадтай тоодо ородог, эжынгээ омогорхол гээшэ.

Гуляева (Раднаева) Нина Цырендашиевна, Николай нүхэртээ 4 хүүгэдтэй. Натагар шарахан Санжидма зээтэй ан-бунхан нютагтаа ажаһуудаг. Нютагайнгаа хүүгэдэй сэсэрлигтэ хүдэлжэ

байханаа, наһанайнгаа амаралтада гаранхай.

Аюрзанаев Жалсарай Молонович Захаамингаа ай-магта мэдээжэ хүнүүдэй нэгэн юм. Багшанартаа магтуулжа ябаһан хүбүүмнай Бурядай гүрэнэй багшанарай дээдэ хургуулийн физико-математическа факультетэ хурахаар ороод, өөрынгөө дураар сэрэгэй албанда ябашоо нэн. Албанай хүүлээр түрэл Захаамингаа милицийн таһагта 22 жэлэй хугасаа соо габьяата амаралтадаа гаратараа, амжалтатай найнаар олон таһагуудай начальнигаар хүдэлөө. Эрхүүгэй милицийн дээдэ хургуули дүүргээ. Захаамингай аймагай ОВД-гэй начальнигай тушаалһаа подполковник нэрэ зэргэтэй амаралтадаа гараа. Мүнөө Судэбнэ приставүүдэй начальнигаар ажаллана. Ажал-

хүдэлһөөр зандаа. Эхэ нютагтаа үлэжэ, нютагайнгаа нэрэ нэрлүүлжэ ябаһан хүбүүд, басагаднай ажалай түрүүшүүл болонхой, аша зээ-нэрээ үргэлсэжэ, нютагтаа ажаһуугшад: Бадмаев Доржо Дабасанович, Гармаев Баир Дамдинжапович, Тудунов Юрий Гунгаевич, Очиров Зоригто Аюшеевич, Валентина нүхэртээ олон хүүгэдтэй, аша зээнэртэй. Намсараев Александр Пурбуевич Раднаева Виктория Цырендоржиевната-яа 2 басагадтай. Виктория хани нүхэрын олон жэлэй туршада нютагайнгаа гулва-агаар хүдэлхэдөө,



Дарима Будаевна Лудуб хүбүүнтээ



Санжитма Аюровнагай 50 наһанай ойн баярта

даа урагшатай найнаар хүдэлхэнэй түлөө олон шагналнуудтай. Сэсэгма Михайловна хани нүхэрын милицидэ майорой нэрэ зэргэтэй, үри хүүгэдээ хүмүүжүүлжэ, эбтэй этэй ажаһуунд.

Дамдинов Олег Доржиевич София Дашанимаевна хани нүхэртээ Виктория, Оюна дангина басагадтай. Улаан-Үдэдэ ажаһууна. Бурядай хүдөө ажахын институт дүүргээд, инженер-механигай мэргэжэлтэй болоо. Тэрэ 1982-1983 онуудта Харасайн совхоздо инженер-механигаар, ахалагша инженер-технологоор, удаан аймагай «Сельхозтехника» управленийдэ хүдэлхэн намтартай. 1984-2005 он хүрэтэр Захаамингаа, хүүлээрнэ Хэжэнгын военкоматда ажаллажа, запасай подполковник гэнэн нэрэ зэргэтэй. Мүнөө Олег Доржиевич Соёлой министерствэдэ олохон жэлэй туршада амжалтатай хүдэлнэ.

8-дахи классай хүүлээр педучилищи дүүргэнэ, хүүлээрнэ пединститудта заочно хуража дүүргэнэ басагад-най гэхэдэ: Гончикова (Цыбикова) Санжитма Аюровна, Раданова (Цыренжапова) Наталья Бальжановна, Очирова (Эрдынеева) Долсон Гармаевна, Дамдинова (Дашеева) Должит Бандаевна - булта шэлэһэн мэргэжэлээрээ 32 жэлэй туршада

хэнэн ажалын аргагүй ехэ. Банзаракцаев Олег Ешеевич Эльвира Родионовната-яа 3 хүүгэдтэй, 2 ашанартай. Дондоков Дугар Гармаевич, механизатор, Цыбикова Цыцыгма Аюровнагай Жаргалма басаган Улаан-Үдын лицей-интернатда хуража, бэрхэ хурагшадтай тоодо ородог. Очирова (Шагдунова) Дынсыма Будаевна Гомбо нүхэртээ нэгэ басагадтай, зээнэртэй. Шагдунова Цыбик Николаевна, Туртуев Содном-Доржи нүхэртээ 6 хүүгэдтэй, аша зээнэртэй, үнэр баян бүлэ юм...

Цыденжапова (Соктоева) Дарима Долгоржаповна эдэ мурнуудэй автор. Түрэл Борто нютагтаа, дээдэ категориин буряад хэлэнэй багша, Бурядай габьяата багша, 2009 оной «Эрхий багша», 2009 оной «Лучший по достижениям» гэнэн конкурсно илагша. «Сэлгезхэн Бортомни» гэнэн номой автор. Цыденжапов Владимир Дугарович нүхэрни хотогор найхан Хори нютагһаа гарбалтай, ажалай, черчениин багша. 3 хүүгэдтэй - Солбон, Зоригма, Бэлигтэ. 2 ашанартай. Ехэ хүбүүн Солбон НГИ БГУ дүүргэнэ, Зоригма Бэлигтэ хоёр багшын дунда хургуулийн оюутад.

Харин зарим нүхэднэй оршолонто энэ дэлхэйһээ эдир залуу наһандаа, зариманинь ажабайдалаа зохё-ожо ябатараа, гэр бүлэтэй

болоһон хойноо элдэб шалтаганаар наһанһаа урид ябашоо: Дондокова Дарима, Раднаева Сыржима, Цыденова Цыпил, Цыденова Долгор, Очиров Андрей, Гончиков Дамби, Гончиков Леонид, Дашапилов Бадма. Тэдэнэй харуул найхан ябадалын манай сэдхэлдэ мүнхээрөөд, залуухан зандаа үлөө.

Хүндэтэ ба хайрата заалган багшанараа ханахада уярхаар. Хүн бүхэнийемнай шадал соогоо үргэжые оролдоо. Тоомгүй олон хурагшадтай хүтэлбэрилэгшэ байһан Сергей Эрдынеевичнай саһаа урид наһа баранхай. Багшымнай найхан шарай ухаан зүрхэндэмнай хэзээдэшье үлэнхэй. Олон багшанарнай дэлхэйтээ хохосонхай. Мүнөө мэндэ ябаһан багшанартаа Хазагаев Шагдар Александрович - физкультурын, Бадмаева Мария Цыренжаповна - математикийн, Цырендоржиева Ольга Цырендоржиевна ород хэлэнэй, Полусурова Евдокия Сагадаевна - буряад хэлэнэй багшанартаа доро дохин, юртэмсэ дэлхэйн бүхы найхан хайхание хүсэнэбди.

Д. ЦЫДЕНЖАПОВА (Соктоева), Бортын дунда хургуулийн буряад хэлэнэй багша, Буряад Республикын габьяата багша.



5 КАНАЛ

06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 00.40 НОВОСТИ ДНЯ(16+)

18.00 *ЗАЧАРОВАННЫЕ (12+). ЗУРХАЙ
18.45 *НОВОСТИ ГОСОВЕТА (6+)
19.00 *АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ (12+). ЗУРХАЙ

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ(0+)

08.00, 19.00, 21.00 Т/С "КУХНЯ"
08.30, 13.00 *ЖИВОТНЫЙ СМЕХ (0+)
09.00, 13.30, 20.55, 00.00 *МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

НТВ

06.55 "НТВ УТРОМ"
09.35 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"

10.30, 16.30, 19.30 *ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 *СЕГОДНЯ"
11.20, *ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР (16+)

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 *СЕЙЧАС"
07.10, 06.15 Д/Ф "РАМЗЕС III - ЛЕГЕНДЫ И РЕАЛЬНОСТЬ"

Четверг, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 *ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05, 14.50 *ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.15 *ЖИТЬ ЗДОРОВО! (12+)

15.50 Т/С "ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ"
16.45 Т/С "КРОВИНУШКА"
18.50 Т/С "ВСЕГДА ГОВОРИ 'ВСЕГДА'-5"

КУЛЬТУРА

07.30 *ЕВРОНЬЮС"
11.00 ТЕЛЕКАНАЛУ "КУЛЬТУРА" - 15! СПЕЦПРОЕКТ "НАБЛЮДАТЕЛЬ 1997-2012"

АРИГ УС

07.00, 08.30, 23.00, 00.30 *ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". ПОГОДА (16+)

17.30 Т/С "РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ" (16+)
19.00 *МИРОВЫЕ НОВОСТИ". ПОГОДА
19.15 *ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+)

ТИВИКОМ

20.00 *СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ" (12+). ЗУРХАЙ
09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 00.40 НОВОСТИ ДНЯ(16+)

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ(0+)

НТВ

06.55 "НТВ УТРОМ"
09.35 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
10.30, 16.30, 19.30 *ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"

11.55 *ДО СУДА" (16+)
13.00 *СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.25 Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 *СЕЙЧАС"
05.55 Д/Ф *ГЛАДИАТОРЫ. ЖЕСТОКАЯ ПРАВДА"
07.10, 06.15 Д/Ф *УТРО НА 5" (6+)

«РОССИЯ»

06.00 *УТРО РОССИИ"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО

Пятница, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00 НОВОСТИ
10.05, 14.50 *ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.15 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

13.50 "ВСЕ БУДЕТ ХОРОШО!" (12+)
14.50, 17.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50 Т/С "ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ"

КУЛЬТУРА

07.30 *ЕВРОНЬЮС"
11.00, 16.40, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ

02.55 "ИСКАТЕЛИ"
03.40 Д/Ф "ЕГИПЕТСКИЕ ПИРАМИДЫ"
07.00, 08.30, 23.00, 00.30 *ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". ПОГОДА (16+)

АРИГ УС

07.00, 08.30, 23.00, 00.30 *ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". ПОГОДА (16+)

08.00 НОВОСТИ ДНЯ(16+). ЗУРХАЙ
08.35 "РАДАР-СПОРТ" (6+)
09.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ

21.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ". "ВЯЛЫЕ ПАРУСА", 2 Ч. (16+)

НТВ

06.55 "НТВ УТРОМ"
09.40 *ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД" (0+)
10.30, 16.30, 19.30 *ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ(0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 *СЕЙЧАС"
07.10 *МОМЕНТ ИСТИНЫ" (16+)



Суббота, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф "ДЕТИ ДОН КИХОТА"
08.35 "ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИ-МАЯ!"
09.20 "ДЖЕЙК И ПИРАТЫ НЕТЛАНДИИ"

«РОССИЯ»

05.40 Х/Ф "ЗА ВИТРИНОЙ УНИВЕР-МАГА"
07.35 "СЕЛЬСКОЕ УТРО"
08.05 "диАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ"
09.00, 12.00, 15.00, 21.00 ВЕСТИ
09.10, 12.10, 15.20 "ВЕСТИ-БУРЯ-ТИЯ"

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС"
11.05 "ШКОЛА ЗЛОСЛОВИЯ"
13.45 "БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ"
14.35 Х/Ф "ТОЧКА, ТОЧКА, ЗАПЯ-ТАЯ..."

22.40 "ПОСЛУШАЙТЕ!" ВЕЧЕР КОН-СТАНТИНА РАЙКИНА
00.15 ЛАЙЗА МИНЕЛЛИ. КОНЦЕРТ В НЬЮ-ЙорКЕ
01.15 Х/Ф "ДЕВУШКА С ХАРАКТЕРОМ"
02.35 М/Ф МУЛЬТФИЛЬМЫ ДЛЯ ВЗРОСЛЫХ

АРИГ УС

07.30 Х/Ф "КУРЬЕР"
08.55, 09.45 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКС-ПРЕСС". ПОГОДА (16+)
09.30 "АФИША" (6+)
10.35 "МУНГЭН СЭРГЭ"

ТИВИКОМ

06.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ" (12+)
06.30, 08.00, 09.30, 11.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.05, 09.00 "В ТЕМЕ" (16+)

ТОЧНАЯ СИБИРЬ" (6+)
10.05 "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+)
11.30 Х/Ф "БРОНЗОВАЯ ПТИЦА"
15.25 "УТУМАТА" (12+)

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ(0+)
06.00 М/Ф "ОХ УЖ ЭТИ ДЕТКИ-3"
07.30 М/С "МОНСУНО"

НТВ

06.30 М/Ф МУЛЬТФИЛЬМ (0+)
06.50 Х/Ф "И СНОВА АНИСКИН"
08.00 Т/С "СУПРУГИ"
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
09.15 ЛОТЕРЕЯ "ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ" (0+)

5 КАНАЛ

08.00 М/Ф (0+)
11.00, 19.30 "СЕЙЧАС"
11.10, 11.55, 12.40, 13.25, 14.10, 14.55, 15.40, 16.20, 17.10, 17.55, 18.40, 19.45, 20.30, 21.20, 22.05, 22.55 Т/С "СЛЕД"

Воскресенье, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф "ПЕРВЫЙ ТРОЛЛЕЙБУС"
09.00 Х/Ф "ДОРОГОЙ МОЙ ЧЕЛОВЕК"
11.15 Х/Ф "МУЖИКИ..."
13.15 Х/Ф "ОФИЦЕРЫ"

«РОССИЯ»

06.25 Х/Ф "МИМИНО"
08.20 "ВСЯ РОССИЯ"
08.30 "САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР"
09.20 "СМЕХОПАНОРАМА"
09.50 "УТРЕННЯЯ ПОЧТА"
10.30 "СТО К ОДНОМУ"

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС"
11.00 "БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ"
11.35, 00.45 Х/Ф "МИНИН И ПОЖАРСКИЙ"
13.20 "ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО"
13.50 М/Ф
14.50, 02.55 Д/Ф "ГИГАНТСКИЕ МОНСТРЫ"

ЛАУРЕАТОВ ТЕАТРАЛЬНОЙ ПРЕМИИ "ХРУСТАЛЬНАЯ ТУРАНДОТ"
18.40 "ОСТРОВА"
19.20 Х/Ф "ВРЕМЯ ЖЕЛАНИЙ"
21.00 "БОЛЬШОЙ БАЛЕТ"
23.10 ЗВЕЗДЫ МИРОВОГО МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

АРИГ УС

07.30 Х/Ф "ЗАМОРОЖЕННЫЙ"
08.55 "СТО ВОПРОСОВ К ВЗРОСЛОМУ": ДИАНА АРБЕНИНА (12+)
09.40 "МУНГЭН СЭРГЭ"
10.05 "БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!" (12+)
10.25 "МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ". ПОГОДА (12+)

ТИВИКОМ

06.25 ЗУРХАЙ
06.30 "РАДАР-СПОРТ" (6+)
07.00, 09.30 "ВКУСНО" (12+)
07.35 "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+)
08.00 М/Ф
09.00, 14.40, 22.30 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ" (6+)

22.40 Х/Ф "НА КРАЮ СТОЮ"
00.30 "ФЕСТИВАЛЬ К-1 И СИЛОВОГО ЭКСТРИМА" (16+). ЗУРХАЙ
02.00 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ(0+)
06.00 М/Ф "ЗЕМЛЯ ДО НАЧАЛА ВРЕМЕНИ" (6+)
07.20 М/Ф "ВАРЕЖКА"
07.30 М/С "МОНСУНО"

НТВ

06.45 Х/Ф "И СНОВА АНИСКИН"
08.00 Т/С "СУПРУГИ"
11.00, 14.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
09.15 "РУССКОЕ ЛОТО" (0+)
09.45 "ИХ НРАВЫ!"
10.25 "ЕДИМ ДОМА"

5 КАНАЛ

07.00, 06.10 Д/С "ХОЛОДНОКРОВНАЯ ЖИЗНЬ"
08.00, 05.40 Д/С "ПРОГУЛКИ С ЧУДОВИЩАМИ"
09.00 М/Ф (0+)
11.00, 19.30 "СЕЙЧАС"

Амаршалга



Хүндэтэ Цырен-Ханда Очировна!

Хүрһэтэ үргэн дэлхэй дээрэ Хүн түрэнэн хубитнай Түрэл арадтаа гэрэл асаржа, Түүхэн дэбтэртэ гаршаг олоо. Энээн тухай олон шүлэгүүд Эльгэ зүрхэнһөө Танда бэшгэдэнхэй. Эжэл олон радиогой нүхэдүүд Энэрхэл дүүрэн амаршалга хүргэнхэй. Хори, Хэжэнгын, холо ойрын Хонгёо хоолойтой шүлэгшэд, дуушад

Хүндын дохёо ииггэжэ мэдүүлэнхэй. Цырен-Ханда Дарибазарова ииггэжэ бэшэнхэй: Налуухан Обоотын үбэртэ Наруули элһалиг дободо, Алтан таряанай долгилхо

Анхан энэ дэлхэйдэ мүндрөөш. Дари хээтэйн сээсэгүүд соогуур, Дашууржа багаһаа наадаһаар, Орон нютагаа нэрлүүлхэээ Омог заяатай үндыгөөлши. Эсэгэһээ үгтэһэн бэлигыэ Эрдэмэй оюугаар хурсадхааш. Арад зондоо мэдээжэ Радиогой диктор солотойлши. Улаан-Үдэ хотодоошье "ЕДИМ ДОМА" Уулата, хубшээтэ нютагуудаар, Захын зуһалан, хүдөөгөөр Задариун хоолой ээдэлүүлнэш. Үүрэй хираанаар, эртын наранаар Үргэн арадаа мэндэшлэнш, "Баян талын аялга" уран зохёол шагнаад, Баяртай малшад, хонишоднай Урма баяраар мийһэрэн тэнижэ, Ургы сээг зүрхэндэш бадардаг бэшэ гү?

Түмэн зоноо соёлоор гэгээрүүлхэ, Түрүү хэрэгтэ шинии габыа ехэ. "Үндэр зиндаатай соёлой ажалшан, Үргэн Бүрээд арадай зүжэгшэн" Гүрэн түрын энэ сэгнэлтэ зүбтэй, Гоё найханай үрэнэ тарихашни үржэлтэй. Он жэлнүүдэй ошохо бүри Олон бодол эрьен ерэдэг. Одон болоһон наһанай нүхэр Лодонов Валерий Лодонович. Дотоодын министерствэдэ үнэн сэхээр Наһан соогоо хүдэлжэ

гаранхай. Дошхон долгито үе сагайнгаа Найдалай хубшэргэй сэдхэлдэй сахинхай. "Полковник" – гэгэн үндэр нэрэ зэргэээ Арюун сэбэрээр абажа ябанхай. Үргэн мүртэй энгэр сээжэдэн Арбаад орден, медаль толорон яларанхай.

Түрэл тоонто Хубисхал нютагтань Түрэл гаралнуудын нэрынь сахинхай. Нэрэ сольень мүнхэлжэ хэтэдэн Лодоновой гудамжа сээсэгүүдээр халбаранхай. найниие хэһэн хүнэй наһан нара нарандал туяа татанхай. Валерий Лодонович Лодоновой наһан

Байдалай найниие дайдадаа үлөөнхэй. Оюуна, Лыгзема басагадын Омог доруунууд ходоодо ябадаг. Эхэ, эсэгынгээ нэрэ сольень Эльгэ зүрхэндөө абажа ябадаг. Булад зээ хүбүүн Москвада хурадаг...

Валерия Юмжана хоёр бэрхэнүүд... Хүгшэн эжытэээ дуунуудаа дуулажа, Хүхюутэй согтойнууд, үнжэгэн эрхэнүүд. Хүгшэн эжы Цырен-Ханда Очировна Хүхюутэй зугаатай айлшадаа угтадаг. Бүрээдай радиодо наадаһан нюурнуудын Буурашагүй үльгэрэй домогоор эрьедэг. Бүрээдай радиогой коллектив.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Срочно сниму дом, комнату в малосемейке или полублагоустроенную квартиру. Недорого. Тел.: 63-80-88.



Үнэгэрхэн зүүн жэлэй агшан зүүр

2012 он – Россиин түүхын жэл

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект



ANDREI MIKHAILOVICH, MIKHLOFF AND HIS YOUNG WIFE
AT RIGHT, VASSYA. Page 28

Андрей Михайлович Михайлов залуу намгантаяа, баруун хажууда Василий хубүүнийн хууна.
А.М.Михайлов (1870-1923) – 2-дохи гильдин наймаашан (купец), Эрхүүгэй губерниин Ашабагад угай староста.



Джереми Кертин (1835-1906) – американ оршуулагша, арадай аман зохёол суглуулагша.

Тэрэ Мичиганай Детройт хотодо түрэнэн, залуу наһаа Милуокидо үнгэргөө, 1863 ондо Гарвардын колледж дүүргээ. 1864 ондо Росси гүрэн ержэ, Америкын дипломатическа албанда оршуулагшар хүдэлөө. Сибириин тала дайдаар нилээд ябажа, аяншалга тухайгаа олон хүдэлмэринүүдые, тэрэ тоодо "Поездка по Южной Сибири", "Монголы в России" гэнэн номуудые бэшээ.

доргуулаа.

Тиигэнээр үргэн аад, гүйхэншэг мүрэндэ дүтэлбэди. Теэд улаашамни нэгшье номгорногүй, мориодо намнаһаар зандаа. Тиин морид харгыһаа хадуржа, үбдэгсөө уһан соо орошобо, тарантаасай урдахи мөөрнүүд бүглэгдэбэ. Һанаамни бүри ехээр зобожо эхилбэ даа. Харин улаашамни һэншье гэнэгүй. Тэрэл зангаараа мориодо хараһаар, зүб харгы руунь залажа, саашаа оодоргободи.

Одоолшье Усть-Ордада дүтэлбэ хэбэртэйбди. Тээ саанахана хүмэ харагдаба. Тэрэниие үнгэрхэдөө, модон хүүргэ гаталбади. Холо бэшэхэнэ Андрей Михайловичай наһа барашаһан ехэ хубүүнэй гэр байгаа. Бидэ саашалжа, хоёрдох хубүүнэйнь, Василий, хоёр дабхар байшанда хүрэхэбди. Айлшадай бууһые мэдээгүй ушарһаа талаар ябаһан Василиие хүлээхэ үедөө нютаг соогоо эгээл гоё гэртэй байна гэжэ обёорбод. Хорёо хотонь аргагүй үндэр, мүн тиихэдэ үшөө амбаар бии.

Нэгэ хэды болоод, Василий ербэ. Эсэһынгээ эльгээһэн бэшэг уншамсаараа, намайе тэрэ дороо байшан гэрэһингээ хоёрдох дабхарта оруулаа юм. Тэрэн бурбан таһалгатай, балконтой.

Василиин самовараа табиһада, би Эрхүүһе асарһан сай, суһаринуудаа гаргаа. Тиин сугтаа хоолоо барихадаа, тэрэнтэй үдэһын 11 саг болотор хөөрэлдөөбди. Энэ залуу буряад хубүүн ехэ һонин хүн байшоо. Тэрэ зургаан жэлэй туршада Эрхүүгэй гимназида һураһан байна. Олон ном уншажа, тон үргэн мэдэсэтэй болонхой. Түүхэ аргагүй һайн мэдэнэ, хими мэтын эрдэмүүдтэйһе нилээд танил. Дарвин тухай, хүн түрэлтэнэй хүгжэлтэ тушаа хөөрөө. Зүгөөр буряад арадайнгаа ёһо заншал, түүхэ тухай гүнзэги мэдэһыень би юунһээһе үлүүгээр сэнгээб. Урданайнгаа шажан мүргэл, элинсэг хулинсагуудайнгаа ёһо заншал алдангүй, наринаар сахижа ябаһандань үнэн зүрхэнһөө баясан амаршалааб. Зүүн монголшууд сооһоо буряадууд лэ арадайнгаа баялиг нэгэшье алдангүй, эрдэм ухаанда эрмэлзэнэ гэжэ тэрэндэ хэлээб.

Удаань Василий да сухалтай, түргэн улаашан тушаа, харгыдаа айжа хүрдэжэ ябаһан тухайгаа хөөрөөд, ехээр эсэһэндэ бүжэ гэгшээр унташоо һэн.

A Journey in Southern Siberia, by Jeremiah Curtin, [1909]

Хүндэтэ уншагшад, хэрбээ хоморой фото-зурагуудтай наа, тэдэнээ редакциядамай эльгээжэ, бүгэдын һонорто дурадхыт гэжэ таанадтаа ханданабди. Айл бүхэнэй хадагалаанда иимэ баялиг олдохол байха. Тэдэнээ ерээдүйнгөө үеһинхидтэ дамжуулаа.

Манай хаяг: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвили, 23, каб.26; электрон хаяг: unen@mail.ru Тел.: 21-64-36.

Турбан мориной тарантаасаараа Буряад ороноор аяншалжа ябанабди.
Улаашамни мориодо түргэн оодоргуулхадаа, гараа ходо иигэжэ баридаг юм. Нэгэтэ Усть-Орда ошоходоо, һоготороо архи уугаад, тарантаасайнгаа эбдэртэр сошордомо түргэн гүйлгөө юм...



OUR TRAVELING CARRIAGE WHILE MAKING THE BURIAT JOURNEY. Page 21
My driver forgot to drop his arms. They always hold the reins in this way when driving rapidly

A Journey in Southern Siberia, by Jeremiah Curtin, [1909]



LAZAREFF AND HIS RELATIVES. Page 60
Lazareff stands at the end dressed in white. Vassya stands in the centre

Лазарев түрэлхидөөрөө. Лазарев зүүн хажууда зогсоно, Василий тэг дунда.

...Лазарев – һананайнгаа нүхэрһөө гээгдэһэн хүн. Тэрэ хурса ухаатай, холын хараатай, ехэ һүбэлгэн. Бидэнтэй суг харгыдамнай ябалсаа. Жэлэй энэ хаһада тала дайдаар ябаһада гоё даа, илангаяа үглөөгүүр... Сэбэр агаар, хоншуухан ногооной хангалтама үнөрһын мартагдашагүй. Америкын талаһаашье үлүү гоё.

Сагарук нютаг ошоожо ябаһадаа, Лазаревһаа буряадуудай ажабайдал тухай олон асуудал һурааб. Сагарук Усть-Ордаһаа дүрбэн милиин зайда оршодог. Үзэхсэлэн гоё байгаалитай газар байна. Эндэһэ аяр 14 һуурин харагдана. Сагаругта бидэниие ехэ дулаанаар угтаа. Теэдшье түрэнэ үнгэргэжэ байһан ажаһуугшад баяртай байгаа ааб даа...

A Journey in Southern Siberia, by Jeremiah Curtin, [1909]



Сай тогоон соо онсо аргаар шагнадаг юм.

Буряадууд сайгаа "тогоондо шанаһан сай" гү, али "зутараан сай" гэжэ нэрлэдэг. Тиин гансал энэ унда уудаг байна. Тэрэниие шанаха арга иимэ: тогоон соо орооһо шараад, уур соо тэрэнэ нюхажа, талхан болгодог; удаань тогоон соогоо уһа хээд, дээрэнэ сай үгнүүлжэ бусалгадаг; сайн бусалжа эдээшэхэдэнь, шэнгиень ондоо



амһарта соо юулээд, тогоон соогоо зөөхэй нэмэжэ, тэрэнэ шанаһан талхан болгодог; саа-

шадаа шанаһан талхан соогоо жааханаар уһа хэжэ, тоһоной гаратар худхадаг...



Уншагшад аймнай туршалгануудһаа

ХҮГШЭН ЭЖЫДЭЭ

Хара багаһаа танаа дахажа,
Хадамда гаратараа ябаа бэлэйб,
Харин мүнөө танаа үгылжэ,
Харахан нюдэнһөө нулимса
дуһаанаб.

Бага балшар наһанайм үдэрнүүд
Бата тантаяа нягта холбоотойл.
Боро ухаанайм үзэл бодолнууд
Бууралхан танайм
хургаал болонхойл.

Он жэлэй ошохо бүри
Отол намтаяа сэдхэл соомни.
Олон ашанарайнгаа шарайе
шэртэн,
Оложо яданаб танайнгаа түһөөе.

Зүгөөр танаа дурсан ябахандаа,
Зүүдэн соогоо уулзанаб тантаяа.
Зулгыхан шарайетнай
дахин харахадаа,

Зальбаран баяртай һэринэб
нойрһоо.

ХАЙРАН ОШОҢОН БАГА НАҢАНАЙМ

НҮХЭР

Мүнөө минии бага наһанаймни
нүхэр байһан Цырма мэндэ ябаа һаа,
45 наһатай байха бэлэй. Теэд хогоосон
юртэмсын жама ёһоор Цырмаамни
саһаа урид энэ дэлхэйтэй хahasан
ябашоол даа.

Бидэ хоёр хара багаһаа эжэлшэжэ,
өөдөө болоһон гээшэбди. Хоюулан
сэлгээ номин Иисэнгэ нютагта
түрөөд, нэгэ хургуулида һураабди,
нэгэ үйлсэдэ зэргэлжэ һуугаабди.
Цырма эбтэй зетэй, нютаг соогоо
хүндэтэй Митып Дондокович ба Анна
Дагзамаевна Нимбуевтанай бүлэдэ
гурбадахи үринь боложо түрэнэн юм.

Багаһаа минии нүхэр басаган
өөрэ, хүбэлгэн юм һэн. Намһаа
хоёр жэлээр дүүшье һаа, мүхөөгөө
үгтэхгүй, абааштай, элдэб янзын
наада эмхидхэхдээ, ехэ бэрхэ бэлэй.
Мүн гэрэйнгээ ажалшье хэхэдээ,
шумууһан бэрхэ юм һэн.

Зунай зулгы сагта Шиинаг
голойнгоо эрьедэ тархия эрьетэрээ
наадаад, үдын халуунай болоходо,
Иисэнгэ нууртаа шунгахаяа яарадаг
бэлэйбди. Цырма хадаа шог зугаада
дуратай, абари зангаар һайн,
сэдхэлэй ехэл һайхан шанартай
басаган байһан юм.

Хүн бүхэн бага наһаа, багынгаа
нүхэд тухай хэдышье наһа хүрэтэрөө
дурсан ханажа ябадаг гээшэ. Тиимэһээ
би Цырма тухайгаа сэдхэл соогоо
ходо дулааханаар ханажа ябагшаб.
Мүнөө нүхэрэйнгөө алтан дэлхэйтээ
хahasад байхада, хэды үйдхар
гашуудалтайшье һаань, саашадаа

нэрыень нэрлүүлжэ ябаха хоёр
һайхан басагадтай байһандань би
ехэ баяртайб. Энэ багахан дурсалгаяа
Цырмаадаа зорюуһан шүлэгэй
мүрнүүдээр түгэсэхэ һанаатайб:

Хайран ошоһон бага наһандаа
Ханилжа хоюулан наададаг һэмди,
Нюсэгэн хүлөөрөө талаар гүйлдэжэ,
Наартай зохидоор нүхэсэдэг һэмди.
Иисэнгэ нууртаа ханатараа

шунгажа,
Элһэн дээрэ игаадаг бэлэйбди.
Элдэб зугаа, наада эмхидхэжэ,
Эльгээ ханатараа хүхидэг бэлэйбди.
Юртэмсэ дэлхэйн жама ёһоор
Юундэшьеб шимни яараалши даа.
Бурханай орондо дэгдэн ошожо,
Басагадтаа эрьежэ бусаарай даа.

Баирма ЖАМБАЛОВА.

Эгэтын-Адаг,
Яруунын аймаг.

УРГЫТА НАМАР

Хүхэ номин тэнгэриһээ
Хүүен-хааян заларагша
Хүсэ ехэтэ Лууһаа
Утын намар мүндэлжэ,
Үбһэ тэжээл ургажа,
Үхэр малаа атарлуулаа.
Ужам дэлгэр Буряадтаа
Үндэр мододой наруулида
Ургы сэсэг һалбаржа,
Дулаан ороной шубууды
Дуудаһан шэнги үзэгдэжэ,
Дуунайнь аялга зэдэлшоо.
Сагай хүндын эрьезэн соогуур,
Үдэр һүниин һэлгээн соогуур
Үйлын үриин табисуураар
Үри хүүгэдээ үдхэжэ,
Үнэр баян нуухыень

Үндэр наһатан уряалшоо...
Хорбоо ехэ юртэмсэдэ
Харбаа олон бодолтой,
Үдэр һүниин һэлгээндэ
Үлзы һайхан үрелтэн.
Дүрбэн зүгөөр алдартай
Дүршэл ехэтэ ажалшад
Найман хизаарта суурхуула
Найдал арадтаа түхөөгшэд.
Нахис- хотос гэшхэдэлтэй
Наранай гэрэл дамжагшад,
Урданай заншал һэргээжэ,
Урагшаа ханаатай үетэн лэ!
Буряад хэлэнэй хүгжэлтэдэ
Бодото туһа үзүүлхэ
Боди сагаан сэдхэлтэй
Болбосорон дабшахатнай болтогой!

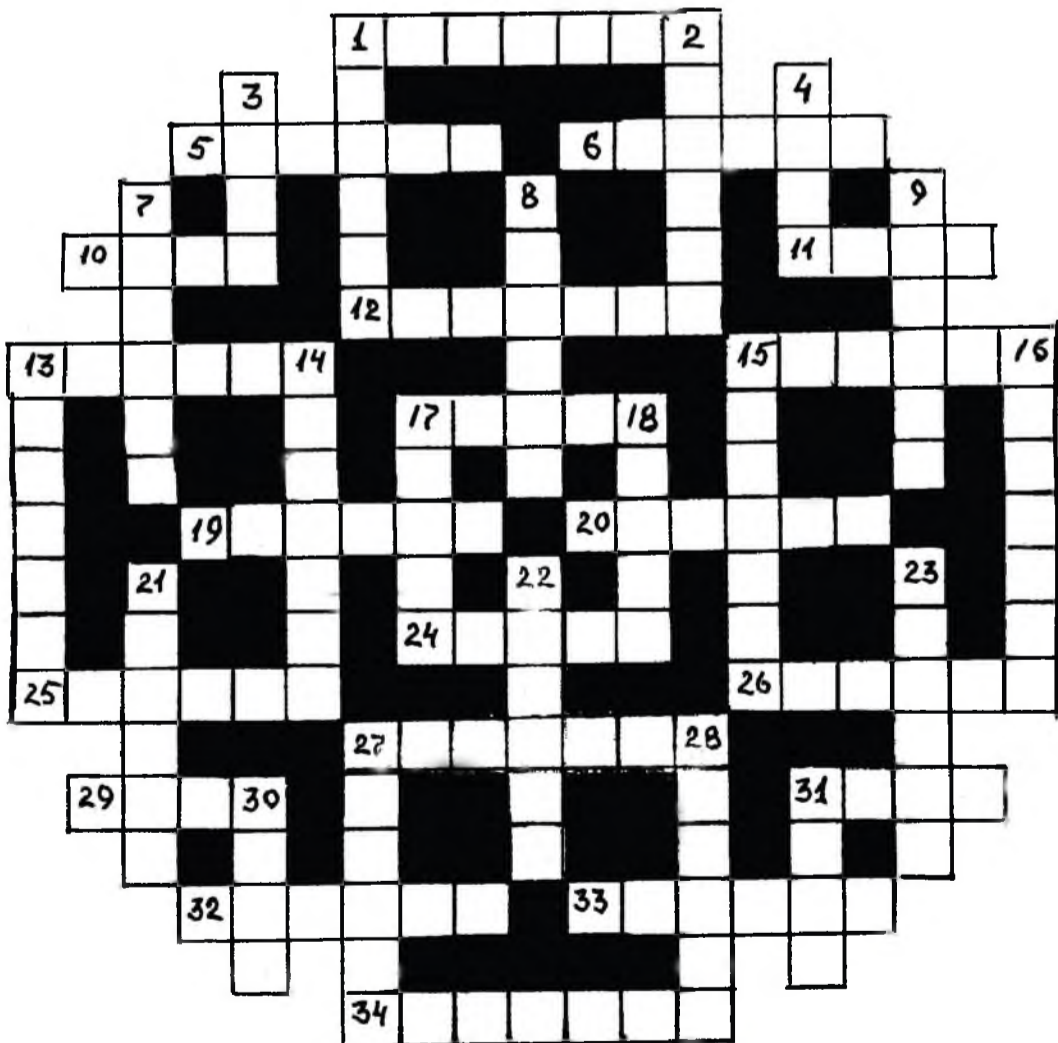
ЗҮҮН ЗҮГЭЙ ТҮБЭЙ ЭМШЭДТЭ

Дээдэ Онгостойн дэбисхэртэ
Дасан, дуган, субаргын
Дардам заһамал харгыгаар
Гурбан дабхар ордоной
Үндэр гэшхүүр гаталжа,
Үүдын татан ороходо,
Сагаан далиин санзайгаар
Сагаан хадаг үргэлтэй
Отошо бурхан угталай...
Холо дүтын һууринһаа
Хилын саана, наанаһаа
Хүрэхэ зориго ерэгшэдтэ
Евразиин онсо аргые
Эрдэм түгэс эмшэдээр
Эхи табиһан үршөөлтэй.
Засаг түрын зүгһөө
Залгаа туһа үзэһэнһөө

Саг болзор сооһоно,
Ульгэр домогой ордон-түб
Үндэр үүргээ дүүргэжээр
Үүдээ нээһэн магтаалтай!
Нарата Буряад орондоо
Набшаһата мододой дүхэригтэ
Найдал түрүүлдэг эмшэдэй
Боди сагаан сэдхэлтэнэй
Бодхоон мандууһан түбэй
Бурьян хүгжэхэнь болтогой!

Елизавета БАЛЬЖИРОВА,
багшын ба ара талын ажалай
ветеран, "Буряадай түрүү
хүнүүд" гэхэн "Буряад үнэнэй"
конкурсын 2008 оной лауреат.

КРОССВОРД



ХАЖУУ ТЭЭШЭЭ:

1. Зузаан, муу сэмбээр оёгдоһон таряашанай хубсаһан.
5. Эрэ хүнэй толгойн оройдо гүрэхэн үһэн.
6. Гэрэй шубуун.
10. Амитадай үнгэ.
11. Малай нюрганда нүхэлэн байрлаһан һоно, хэдэгэнын үтэн.
12. Ноһоһогүй элдэгдэхэн нимгэн арһан.
13. Агадахи мүргэлтэй үүдэн сүмэ.
15. Хүнэриин түрэлэй уһанай амитан.
17. ... – Минаата хаан ("Гэсэрһээ").
19. Айраг бусалгаханда, үдхэн гашуун зүйл.
20. Эрэ хүнэй нэрэ.
24. Ноёһоһо саашанхи томо шүдэнүүд.
25. Ута һүүлтэй, хашарһатаһан нарин ута бээтэй мүлхидэг амитан.
26. Амитанай бэсын нэгэ хуби.
27. Сагай эрхэ, хуби заяан.
29. Түмэрэй ондоо бодостой ниилэхэдэ гарадаг улаан боро зүйл.
31. Эдээ... (паарна үгэ).
32. Томохон гонзогор модон, гулда.
33. Урда зүгэй орондуу ургадаг һайхан үнэртэй шэлдэн модон.
34. Гал түлидэг газар, пещэн (очаг).

ДООШОО:

1. Ангуушанда нохой туһатай. Арсалдаанда... туһатай (оньһон үгэ).
2. Эгсэ бэшэ газар.
3. Годлиин үзүүр гү, али жадын эритэ.
4. Бээ хамгаалхаяа үмдэдэг түмэр самса.
7. Шиигтэй газарта ургадаг үндэнэ сэсэггүй ногоон.
8. Байгалһаа урдажа гарадаг мүрэн.
9. Хатаһан, хуурай модон.
13. Зүүн зүгэй үүлтэрэй гүйгөөшэ морин.
14. Тархи хүзүүн хоёрой хоорондохы яһан.
15. Хэжэнгын аймагай түб.
16. Уһанай шубуун.
17. Шанаһан сайн үлэгдэл.
18. Табан хушуун малай нэгэн.
21. Мяхаша шубуун.
22. Эрэ хүнэй нэрэ.
23. Баян хүнэй зарса, һуулгамаршан.
27. Шэрэмэл һээы.
28. Шара үнгэтэй, хөөбэгэр үрэхэтэй сэсэг.
30. Шог наадан, зугаа.
31. Буусын шэмэтэй үбһэ ногоон.

Эрдэни ДАРИБАЗАРОВ зохёобо.

22. Галсан.
23. Бороол.
27. Шэрдэг.
28. Нямья.
30. Элиг.
31. Хяар.Проч

9. Хүжюур.
13. Артамар.
14. Амаргал.
15. Хэжэнгэ.
16. Нугаһан.
17. Шаара.
18. Морин.
21. Бургад.

ХАРЮУ:
1. Жээрбэ.
2. Наруур.
3. Зэбэ.
4. Хуяг.
7. Хүбхэн.
8. Ангара.

27. Шаасан
29. Жэбэ.
31. Хоол.
32. Шиидам.
33. Зандан.
34. Гуламта.

13. Алхана.
15. Халиун.
17. Шэрэм.
19. Аарсан.
20. Эрхэтэ.
24. Араан.
25. Гурбэл.
26. Эльгэн.

ХАРЮУ:
1. Жэбхүүн.
5. Гээгэ.
6. Галуун.
10. Зүһнэ.
11. Гурп.
12. Булгалайр.



XVII ЖАРАНАЙ ХАРА УЬАН ЛУУ ЖЭЛ

НАМАРАЙ ҺҮҮЛШЫН САГААН НОХОЙ ҺАРА

Буряад литэ	15***	16	17Т	18	19	20	20 ХЭ
Европын литэ	29	30	31	1	2	3	4
Гараг	Дабаа	Мягмар	Нагба	Пурбэ	Баасан	Бимба	Нима
Нэрэ	Нара	Марс	Меркури	Юпитер	Солбон	Сатури	Наран
Үдэр	понед.	вторник	среда	четверг	пятница	суббото	воскр.
Үнгэ	харагшан	хүхэ	хүхэгшэн	улаан	улаагшан	шара	шарагшан
Үдэр	Гахай	Хулгана	Үхэр	Бар	Туулай	Луу	Могой
Мөнгө	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан
Һуудал	хши	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула

Гарагай 2-то намарай һүүлшын сагаан Нохой харын октябриин 29 (шэнын 15). Дүйсөн үдэр.

Харагшан Гахай, 5 шара мөнгөн, хидэ һуудалтай үдэр. Үхэр, могой, тахья жэлтэнэй хий мориной буултатай үдэр.

Лусууд ба тэнгэри тахиха, дасан дуган хэргээхэ, бодхохо, арамнайлаха, хэшэг даллага абхуулха, сан табиха, лама хубараг болохо, тарни уншаха, байшан гэр бариха, эм найруулха, замда мур гаргаха, бэри буулгаха, хурим хэжэ, хүрэнгэ эһээхэ, ном заалгаха, гүлгэ тэжээхэ, харюулга хэжэ, хогтуу галзууе номгодоходо һайн. Наймаа хэжэ, тээрмэ бодхохо, шууяа гаргаха, нүүдэл хэжэ, модо отолхо, худаг малтаха, эжилжэ ном соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юмэ үгэхэ, шарил шатааха, газар хахалгада муу.

Хүнэй үһэ абабал, амгалан байдал оршохо.

Гарагай 3-да октябриин 30 (хуушанай 16).

Хүхэ Хулгана, 4 ногоон мөнгөн, галда һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, 8 лусууд тахиха, тахилда үгэлгэ үгэхэ, гэрлэхэ, шэнэ барилга ашаглаха, худалдаа хэжэ, туһатай үйлэ бүтээхэ, шэнэ ноёниие табиха, захирхы тушаалай ажал хэжэ, буянай үйлэ бүтээхэ, дайсанни дараха, анда нүхэр бололсохо, түмэрөөр урлаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, эм найруулха, ханахада бүтэмжэтэй һайн. Замда гараха, арамнайлаха, хэрүүл тэмсэл хэжэ, зарга бариха, үзэл үзэхэ, мори урилдуулха, нохой тэжээхэ, хүүгэдые үргэжэ абахада харша.

Хүнэй үһэ абаа наа, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 4-дэ октябриин 31 (хуушанай 17).

Хүхэгшэн Үхэр, 3 хүхэ мөнгөн, шоройдо һуудалтай үдэр. Тэрсүүд тэмдэгтэй, тон муу үдэр.

Лусууд тахиха, дасан хийдэй тахил заһаха, бэшгэ зурхай зураха, "Чавдор", "Уһан балин", "Лудор", "Лусын балин" үргэхэ, тангариг үгэхэ, һаад тодхор дараха, замда гараха, худалдаа наймаа хэжэ, ураг садан болохо, өөрын амидаралда туһатай ажал хэжэд һайн. Ном соносохо, лама болохо, юмэ газаашань үгэхэ, хүрэнгэ эһээхэ, урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм ухаанда һуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, бэри буулгаха, хурим хэжэ, газар хэндэхэ, харюулга хэжэ, һубаг татаха сээртэй.

Хүнэй үһэ абабал, шэг шарай муудаха.

Гарагай 5-да ноябриин 1 (хуушанай 18).

Улаан Бар, 2 хара мөнгөн, түмэртэ һуудалтай үдэр.

Бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайлаха, шүтээн хийд бодхохо, санаар олгохо, бэшгэ зурхай зураха, эрдэмдэ һураха, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, замда ябаха, эм найруулха, модо тариха, хүрэнгэ эһээхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, тоо-

соо хэжэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, тангариг үгэхэдэ һайн. Хүүгэдые хүлдэ оруулха, газаашань ябуулха, эм найруулха, түрэл садан бололсохо, ном эжилэн заалгахые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абаа наа, эд зөөри, үхэр мал гэрзалха.

Гарагай 6-да ноябриин 2 (хуушанай 19).

Улаагшан Туулай, 1 сагаан мөнгөн, огторгойдо һуудалтай үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, тахиха, лама болохо, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэ, ехэ хүнтэй уулзаха, буянай үйлэ бүтээхэ, угаал үйлэдэхэ, замда ябаха, ном заалгаха, эм найруулха, бэри буулгаха, хурим хэжэ, эрдэмдэ һураха, шэнэ хубсаһа үмдэхэдэ һайн. Нялхые хүлдэ оруулха, газрашань ябуулха, үбшэн эмнэжэ эжилжэ, дасан дуганай һуури табиха, гэр бүрихэ, нүүдэл хэжэ, аралжаа наймаа хэжэ, нохой абаха, түрэл садан болохо, газар хахалха, һубаг татаха, сэргэ хүдэлгэхэ, нэхэхэ үйлэнүүдтэ бүтэмжгүй.

Хүнэй үһэ абабал, һайн нүхэртэй ханилха.

Гарагай 7-до ноябриин 3 (хуушанай 20).

Шара Луу, 9 улаан мөнгөн, уһанда һуудалтай үдэр.

Бурхан, лусууд тахиха, хэшэг даллага абхуулха, дасан шүтээн бодхохо, ехэ хүндэ бардалсаха, эд, мал абаха, худаг малтаха, модо буулгаха, эм найруулха, тоосоо хэжэ, үзэл үзэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, ном айлдаха заалгаха, түмэрөөр урлаха, харюулга хэжэдэ һайн. Ехэ гол гаталха, заһаһа бариха, тангариг үгэхэ, хүүргэ бариха, һубаг татаха, дайсаниие номгодоходо, замда ябаха, онгосо, һала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, хүн, мал ханаха, төөнэхэ, газар малтахада муу; бэри буулгажа, хүрьгэ оруулжа болохогүй.

Хүнэй үһэ абаа наа, үлэхсэлэн хоһон байдал оршохо.

Гарагай 1-дэ ноябриин 4 (хуушанай 20-ной үдэр дабхасана).

Шарагшан Могой, 8 сагаан мөнгөн, уулада һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурхан тахиха, бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табюулха, хангал тахюулха, һахюуһанда үгэлгэ үгэхэ, лама болохо, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэжэ, байшан гэрэй һуури табиха, мори, үхэр номгоруулха, гэр бүрихэ, замда ябаха, мал газаашань гаргаха, нүүдэл хэжэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлеэр абаха, эм найруулха, эрдэм номдо һургаханда һайн. Байшан гэрэй һуури табиха, шэнэ гэр бариха, хүн, мал һамнаха, ханаха, төөнэхэ, бэри буулгаха, шэнэ дэгэл эсхэхэ, модо отолхо, эм найруулха, худалдаа хэжэ, зарга бариха, ехэ хэрэг үүдхэхэ, ном уншаха, худалдаа хэжэдэ тохиромжогүй.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

БУЯН ХЭШЭГ ДЭЛГЭРБЭ

Мүнөө жэлнай хура бо-роотой, ехэ үрэгэлтэй, баян үбһэ ногоон аб-таа, таряа талхамнайшье нёдондонойхоо һайн гараа даа. Заһнар болоходонь, манайхин Цырен аша Таниа бэри хоёроо абаад, Даша-Дондок Баабай дээрэмнай һаяхан бодоһон Жанчиб-Боди субар-гадаа зорюута ошожо, хий мориёо хийдхэжэ, сэргэмээ үргэжэ, мүргэжэ ерээ һэмди.

Аятай дулаахан үдэр субаргамнай алтан наранай туяа доро элшэ сасажа, ехэ гоёор харагдажа байгаа һэн. Жэлтэйшье болоогүй аша хүбүүмнай ехэ хүхижэ, тойроод байһан 21 Дара эхын тоогоор тодхоотой хүрдэнүүдые баабайнгаа гар дээрэ ябаад, арбагар жаахан гараараа эрьюулэсэе, адли маанадаараа гороо хэлсэе юм.

Энэ ехэ дэмбэрэлтэ буянтай хэрэг – Жанчиб-Боди субарга нютагайнгаа обоо дээрэ бүтээхэ гэжэ оролдоһон зомнай, манай нютагай эрхим хүбүүдэй нэгэн – Ширап Борисович Гармаев, Ивалгын аймагай Сотниково һууринай гулваагаар үнихэнэй урагшатай хүдэлжэ байна, тиихэдэнь Батор Жамсүевич Дашиев – Улаан-Үдэдэ Мамба дасанай лама – эдэ хоёрнай үүсхэл гаргажа, эмхидхэлэй ехэ ажал ябуулжа, нютагайнгаа зоние ударидаһан байна.

Энэ нангин хэрэгые хүн зон дэмжэжэ, үргэл хандибаа барижа оролсоһон юм. Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг нютагаархиднай: Н.Т. Мункуев, Ч.М.Санданов, Э.М.Ж. Галсандоржиев ехэ мүнгэ үргэһэн байна, мүн баһа нютаг дээрээ үмсүн хэрэг эрхилэгшэ Б.А.Лодоев түрүүшын үдэрһөө эжилжэ ехэ туһа хүргөө юм.

Богонихон болзор соо тусгаар дүй дүршэлтэй барилгашады асаржа, субаргамнай бодоһон болоно. Манай Эгэтын захиргаанай гулваа Б.К.Цыренов, "Дружба"

СПК-гай түрүүлэгшэ Ж.Б.Жигжитов гэгшэд ехэтэ оролдожо, барилгын ажал ябуулһан байна.

Олоной хүсэн хүсэл хоёр буурашагүй, буянтай хэрэг бүтэсэтей. Боди субаргамнай бодо-жо, арамнай болобо. Хүн зон оло-ороо холо ойроһоо суглараа. Лам-багайнарнай уншалга хэжэ, зомнай даллага абажа, сэргэмээ үргэжэ, хий мориёо хийдхэжэ, зальбаржа, хамаг юмэн номын ёһоор бүтэһэн байна.

Һүүлээрнь ёһотойл найр на-адан эжилжэ, аймагаймнай гулваа Ц.Г.Шагдаров амаршалгын үгэ хэ-лээ. Эгэтын дасанай зүгһөө, ню-тагай захиргаанай, нютагаархи-дай зүгһөө баярай һайхан үгэнүүд хэлэгдээ. БГТРК-гай журналист Г.Ж.Тудупова репортаж хэжэ, сэн-хир экранда гаргаа, хүн зоний ан-харалда концерт-наадан табигдаа.

Агада болоһон ехэ наадан "Ал-тарганада" Буряад ороноо "Һэеы гэрэй харалганда" нэрэтэй соло-тойгоор түлөөлжэ, тусхай шанда хүртэһэн Мужыхын соёлой бай-шангай "Лёнхобо" ансамблинхид амаршалгын уян хатар, Зандан Жуугай магтаал дуулажа, олоной һайшаалда хүртөө.

Үхибүүд багашуулай дунда бүхэ барилдаан, урилдаан боложо, тус тустаа шанда, бэлэгтэ хүртөө юм.

Иигэжэ манай Мужыхада ехэ нангин, буянтай үйлэ хэрэг боло-жо, хүн зоннай амгалан тэнюун, сэдхэл дүүрэн тараа һэн.

Зальбарыт, үеын нүхэд, Зандан Жуу агуу бурхан гэгээмнай

Залараад Эгэтынгээ дасанда,

Зоний сэдхэл хэргээгээ. Үбгэднай буянтайнууд,

Үхибүүд хэзээш хүхюун, дорюун.

Дулмажап БОДИЕВА.

Мужыха нютаг.



Амаршалга

Хүндэтэ Алдар Сэндэма хоёр!

Зуун найман үрээлэй Үүдэ татан сэлибэт.

Унтаршагүй алтан зулатай, Залиршагүй

гал гуламтатай, Ошо сасарһан зол хубиин Орьёл шанха өөдэ Зүдхэн, зүдхэн зорболта.

Алдар Сэндэма хоёр! Дүрбэн тэгшэ Дүүрэн баян боложо, Хүдэр бэрхэ Хүбүүдые тэнжээжэ, Үнгэ һайхан Үхибүүдые үргэжэ Ажаһуухатнай болтогой!

Залуугайнгаа охиие Залин дундань хэргээжэ, Түрэлэй, нүхэдэй дэмжэлгээр Түрэ наадаяа наярүүлбат. Үе залгаха удхатай Үндэр хэрэг бүтээбэт. Гүрбан тулга тулажа, Гуламтын ёһо хүндэлбэт. Гүрбан төөлэй хүндэжэ, Түрын ёһо хүндэлбэт.

Буряад Үнэн

Учредители: Глава Республики Бурятия - Председатель Правительства Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия

И.о. ген.директора-гл. редактора - А.В.МАХАЧКЕЕВ

Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА

Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Кореньев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), С.Б.Байминова (билд-редактор), Г.Х.Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.

ТЕЛЕФОНЫ:

21-54-54 - приемная
21-35-95 - зам.гендиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - бильредкактор
21-67-81 - выпускающий отдел
21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций
21-63-86 - отдел социально-политических проблем
21-64-36 - отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон"
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания
21-62-62 - реклама
21-50-52 - отдел распространения

Адрес редакции и издательства: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн»».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия
Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г.
www.burjnen.ru
e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диaposитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 24.10.2012 в 16.00 - по графику; 24.10.2012 г. в 16.00 - фактически. Объем 4 п.л. Заказ №1493. Тираж - 4000 экз. Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 8 700 экз. Цена свободная.

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

* Материалы на платной основе.
ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

"Галхан" литературно-хүгжэмтэ салон

"АЛТАРГАНЫН" ЛАУРЕАТ ХЭНТЭЙН БАТХУУ – МАНАЙ АЙЛШАН

Агада эмхидхэгдээн "Алтаргана-2012" гэдэн уласхоорондын фестивалин илагшын дипломдо, алтан медальда хүртэһэн, анхан олон тоото конкурсуудта шалгарһан поэт, сэтгүүлшэ, буряад арадай ниитын эдэбхитэн Болдын Батхуу манай "Үнэнэй" сонсохоһон "Галханай" хүндэтэ айлшан боложо, олон тоото шүлэгүүдтээ, дуун болоһон зохёолтоёо уншагшадыемнай танилсуулна. Буряад хэлэнэй һайндэртэй (тусхай үдэрнүүдтэй) дашарамдуулан, зохёохы нүхэдтөө, шүлэгшэ сэдхэлтэй зондоо, уншагшадтамнай халуун амар мэндээ хүргэнэ. Х.Батхуу мүнөө үедэ Улаан-Үдэдөө айлшалан ерэнхэй.

1968 оной сентябриин 26-да Монгол ороной Хэнтэйн аймагай Дадал һомондо түрэнһэн, дунда һургуулиа дүүргээд, Монголой дээдэ (их) сургуулийн сэтгүүлшын (журналистын) факультет 1990 ондо түгэсхэһэн байна. Удаань Монголой олон хэблэлдэ ажаллаа, Буряад орон ерээжэ, ехэ амжалта туйлаа. 2003 ондо бэлигтэй буряад поэт Намжил Нимбуевай нэрэмжэтэ конкурсдо залуу поэт үндэр хэмжээндэ хабаадажа, "Орчлон" гэдэн шүлэгэйнгөө түлөө тусхай шанда-нефридээр хэгдэһэн алим (яблоко) шанда хүртэһэн габьяатай. Бэлигтэй поэдүүд Лопсон Тапхаев, Рахмет Шоймарданов, Николай Шабаев, бусад

шүлэгүүдыеһ оршуулба. "Буряад үнэн" гэдэзэдэмнай оло дахин шүлэгүүдээ хэблэн гаргаһан бэлигтэй поэт 3 хэлэн дээрэ, нэрлэбэл, ород, буряад, монгол (хуушан монгол) хэлэн дээрэ "Үхэр тэргэ" гэдэн шүлэгүүдэйнгээ ном 2009 ондо барлан гаргаа. -Буряад хэлэн тухай айхабтар гоё, гүн үдхатай, эгээл бодолтой һайхан шүлэг суута поэт Дондок Улзытуев бэшээ. Тэрээн шэнги үдхатайгаар түрэл хэлэн тухай бэшэхэ поэт үгы хаш. Би эдэ Буряад хэлэнэй үдэрнүүдэй үдэшэнүүдтэ хабаадажа байһандаа баяртайб. Дуун болоһон шүлэгүүдни баһа олон. Бэрхэ композитор, дуушан Буринбаяртай суг

"Аба эжы хоёрни" гэдэн дуу зохёогоо һэмди, тэрэ дууемнай бэлигтэй дуушад Чингис Раднаев Б.Сэсэгма хоёр гоёор дууладаг. Тиһхэдэ Жанцанноровтой бэшэһэн "Үншэн дэрны нулимса" гэдэн дууемнай республикын арадай артистка Билигма Ринчинова дууладаг юм. Бүхы уншагшадтаа, шүлэг, дуунда дуратайшуулда амжалта, аза жаргал, бүгэдын амгалан байдал хүсэнэб, - гэжэ "Алтаргана-2012" гэдэн уласхоорондын нааданай алтан медалиин лауреат Болдын (Хэнтэйн – литературна псевдоним) Батхуу хэлээ һэн. Поэт-нүхэртөө, урма зоригтой, үдха түгэлдэр шүлэгүүдтэй Б.Батхууда элүүр энхэ, үшөөл олон



Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

шүлэг, дуунуудаараа буряад арадаа баясуулжа ябахыень хүсэнэбди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА, журналист, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

ААВ ЭЭЖИЙ
ХОЁР МИНЬ

Дуун

Нартын домгийг бүтээдэг нь
Эхлэл тонгол хоёр юм.
Насны домгийн бүтээсэн
Аав ээжий хоёр минь.
Сартын домгийг бүтээдэг нь
Суне суудэр хоёр юм.
Сууний домгийг бүтээсэн
Аав ээжий хоёр...

Юртэмсын хүн түрэлтэндэ
Түрэлхи хэлэнһээ ондоо
Мүнхын аршаан үгы.
Түрэлхи хэлээ мартабал,
Мүхэлэй аршаан хүртэхэ...

АЯЛГАТА ҺАЙХАН
БУРЯАД ХЭЛЭМНИ

Тэнгэрийн хууляар амилһан
Аялгата буряад хэлэмни.
Газарай магнайда мүндэлһэн
Буряад-монгол хэлэмни.

Барга-Баатар хаанай
һүнэһэ эбээһэн буряадни.
Баргажан-Гуа хатанай
һү шэнгээһэн хэлэмни.

Бүртэ буурал абымни
Хүлэгэй дуун бэлэй.
Марал-Гуа эжымни
Үлгын дуун бэлэй.

Буряад зургаан эсэрын
Буян шэнгээһэн хэлэмни.
Бархан хаан уулын
Сабдагта тэдхүүһэн хэлэмни.

Наратын хээлидэ мүнхэрһэн
Наян Наваа нютагни.
Наратын сээжэдэ эгэшэглэһэн
Аялгата буряад хэлэмни.

Саяан үндэр хадын
Сууряанай шэмээн бэлэй.
Һара наран хоёрой
Шэхэнэй шэмэг бэлэй.

Уг изагуураа һабагшалһан
Уйгар монгол бэшэгни.
Ухаан бодол сэсэлһэн
Урихан буряад хэлэмни.

Онон хатан, Хэрлэнэй
Омогто дуун бэлэй.
Оршолон дэлхэйе уяраһан
Домогой дуун бэлэй.

Зандан Жуугай хубилгаан
Һахил хүртэһэн Буряадни.
Замби түбиин мэлмыдэ
Заяа тэдхэһэн хэлэмни.

Бабжа-Барас баатарай
Номоной хүбшэ бэлэй.
Балжан сэсэн хатанай
Ухаанай һомон бэлэй.

Амарagni, хоюулаа хубаая,
Аза жаргалай, арюун хайрын,
Амар амарлингын мүнгэн һэлмээр
Тэн дундуурнь тэнсүүхэн хубаагаад,
Тиһгээд хоюулаа...
Би шамдаа хайратайб...

БУРЯАД МОНГОЛОЙ НЮТАГ

Монголын Уран Зохиолшодой Холбооной гэшүүн,
яруу найрагч Хорь Шарайд омгойн Болдын Батхуу
2012.09.22 Улаан-Үдэ хото

Буурал түүхын алтан хуудаһанда мүнхэржэ үлөө
Буян заяатай элинсэг гарбалнай - манай шүтөөн.
Бусадһаа хамгаалһан Эхэ оронойм гал гуламта -
Бурьялаа зүрхэнэйм, бэе, сэдхэлэйм нангин шүтөөн.

Уянгата дуу, хэлэ, соёл хүргэжэ ерэнһэн
Утын ута зам харгы - арад зоноймни шүтөөн лэ.
Энхэргэн һайхан аба, эжын бидэндэ шэнгээһэн
Эртын хургаалтай ёһо заншал - эрхим ехэ шүтөөн.

Элинсэгэйнгээ тоонто нютагта жарган һуурижаа
Эрдэм ухаантай арад түмэнэймнай нангин шүтөөн.
Тэнгэрийн толидол далайдаа зальбаран һүзэглөө,
Түрэл үри, аша, зээнэрнай - ерээдүймнай шүтөөн.

Тэмсэжэ олоһон сүлөөмни бурханһаа заяатай,
Тэнгэри изагууртай элинсэг - бурханай юрөөл.
Амидарал тэдхэдэг аршаан бурханай мэлмытэй,
Арад зомнай, Байгал далаймнай бурханай хэшэгтэй.

Буряад-Монгол нютагнай бурхадиймнай орон бэлэй,
Булта олоной жаргаһан тэнгэрийн орон бэлэй.
Бурханһааш нюухадан харамнаха нютагни бэлэй.
Бусахын сагта һүнэһөө мануулха оромни бэлэй.

МОНГОЛОЙ НЮУСА ТОБШО

Зангилаа табан түбиин
Заха хизааргүй байхада,
Замлин сэнхир оршолондо
Занданай сэсэглэхэ сагаар
Суу бэлигэй тэнгэридэ
Һуудал тухалһан дээдэсни,
Дээдэсэй мэлмы баясуулжа,
Дэлхэйе дээбэрилһэн һударни.
Тооһотой шара оршолонгой
Торгоной замтай байхада,
Тоотой хэды мэргэдэйн
Торнижо үдэхэ сагаар
Хурмастын биирэ адхаһан
Хубилгаан һахюуһата дээдэсни,
Худал, үнэнэй дэнзэ дээр
Хорбооо тэнсүүлһэн һударни...

ҮХЭР ТЭРГЭ

Үхэр тэргээ хүтэлөөд, үбгөөмни
Тэнгэри уулые дабажа харагдаа һэн.

ХЭНТЭЙН БАТХУУ

Тэрэ эрьен ерээгүй!
Үхэр тэргэмнай харин ерэшэһэн байгаа...
Абамни үхэр тэргээ хүтэлөөд,
Тэнгэри уулые дабажа харагдаа һэн.
Үбгөөгэй үхэр тэргэе хүргэжэ үгэжэрхөөд,
Эрьед ерэхэ даа гэжэ би бодожо зогсоо һэм.
Абамни ерээгүй!
Үхэр тэргэмнай харин ерэшэһэн байгаа...
Би үхэр тэргээ хүтэлөөд,
Тэрэл уулын зүг алхажа ябанаб.
Минии хойноһоо хэн хараад, юу бодон зогсоһые
Мэдэжэ байһан хадаа би эрьежэ харахагүйб!
Үхэр тэргээл алдажархина аа гүб гэхэнээл эмээжэ ябанаб...

ИЖЫДЭЭ НЭГЭ ОШОҢОЙБ...

Нютагай сэнхир ууладни зэрэлгээндэ һүүмэлзэнэ.
Нулимсатай нюдэнэй бэлшээрэдэ
танаал бэдэрээд олоогүйб,
Нүгэлдэ хүтэлэгдэһэн намайгаа, эжымни, бү зэмэлыт,
Нугын сэсэг мэтэ ябахыем эрьежэ нэгэ һанит.
Үһэндэтнай унаһан хюруугай үтэлгөөжэ нэгэ жэндүүлхэдэнь,
Үриез ханахын эрхээр нялхарһан сэдхэлыетнай яалтайб?
Үгылжэ зобохо тоолонгоор энэрэлэй сагаан һүнтнай
Эдэжэ эгшэжэ байгаа бол, үнэндөө би яалтайбиб!
Хонхын жэнгинээндэ шанарһан хүжээ нэгэ тэмтэрһэйб,
Хоёр нюдэндөө нулимсатай эжыдээ нэгэ ошоһойб,
Нарин хара һураараа хордотор нэгэ орёолгоһойб,
Наһан балшар үеын шэнгээр зөөлэн нэгэ үнэрдүүлһэйб.
Хоногой зүүдэндэмни ерээд,
сайгаа һамаржа зогсоходотнай,
Хурамай тэды ушаралда хууртажа нэгэ үзэлэйб,
Холын холодо үүрһэхэ хүлэгэй шэмээ сонсоод,
Хоргой хээтэй һалхиндань сэдхэлээ шангалжа хүлжэлэйб.
Энгэрэй шулуу хобхортор һанаа алдан һуухадатнай,
Эрбээхэйн ниидэһэн зунааршые саһатайл байгаа бэд дээ,
Эрьехэ уларилай аяар урбажа хүрбэжэ ябахадатнай,
Эгшэгтэ хүхын дуун һалгайл соностоо бэд дээ.
Үрийн түлөө зобохо сэдхэлэй тэнхээ сусахагүйш һаа,
Үйлын үринь зузаан бол, үхэн үхэтэрөө зобохо юм.
Үрлигэ буян хоёрые танайнгаа түлөө хээшые һаа,
Үр нимгэн заяаетнай бодохоһоол саашагүй һуунам.
Буугаад мордохо үе ерэхэл байха даа, эжымни,
Булган һорһото табиландаа танаал дээдэлжэ ябахуу даа!

ТУНГАЛАГ ОРШОЛОН

Энэ тунгалаг үглөө шамдаа бэлэглэһүү.
Урда һүни би
Наранай алтан гургалдае
Дуулуужа байнаб гэжэ зүүдэлээб.
Һарын мүнгэн туулайе
Уйлуулжа байнаб гэжэ зүүдэлээб.
Энэ тунгалаг үглөө шамдаа бэлэглэһүү.
Урда һүни би
Наранай алтан лууе
Эрхэлүүлжэ байнаб гэжэ зүүдэлээб.
Һарын мүнгэн загаһые
Надуулжа байнаб гэжэ зүүдэлээб.
Энэ тунгалаг үглөө шамдаа бэлэглэһүү.
Урда һүни би
Наранай алтан лөнхобые
Тэмтэржэ байнаб гэжэ зүүдэлээб.
Һарын мүнгэн лөнхобые
Таһалжа байнаб гэжэ зүүдэлээб.
Эрьехэ дүрбэн сагта шамаяал зүүдэлээб.
Энэ тунгалаг оршолонгые шамдаа бэлэглэһүү.